

Demokracia në Veprim
Demokratija na Delu
Democracy in Action

IZVEŠTAJ O POSMATRANJU IZBORA

ZA SKUPŠTINE OPŠTINA IPREDSEDNIKE
OPŠTINA

2017

IZVEŠTAJ O POSMATRANJU IZBORA

**ZA SKUPŠTINE OPŠTINA IPREDSEDNIKE
OPŠTINA**

Copyright ©2018. Demokratija na Delu (DnD).

Objavljivanje ovog izveštaja je omogućeno uz podršku Agencije Sjedinjenih Država za međunarodni razvoj (USAID), Kancelarije Evropske unije na Kosovu, Švajcarske kancelarije za saradnju na Kosovu (SCO-K), Danske agencije za međunarodni razvoj (DANIDA), Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu – Ministarstvo inostranih poslova Nemačke. Mišljenja, nalazi i preporuke izražene u ovom izveštaju su odgovornost Demokratije na Delu i ne predstavljaju nužno stavove donatora.

Demokratija na Delu

Ulica “Bajram Kelmendi” br. 45

10 000 Priština, Kosovo

Tel: +381 38 248 038

www.demokracianeveprim.org

I. Sadržaj

IZVRŠNI REZIME	4
I. PRAVNI OKVIR	6
II. ADMINISTRIRANJE IZBORA	7
<i>Rad CIK-a i OBM-a .....</i>	7
<i>Registracija i sertifikacija kandidata .....</i>	8
<i>Sertifikacija biračkog spiska .....</i>	8
III. EDUKACIJA I INFORMISANJE BIRAČA.....	9
IV. IZBORNA KAMPANJA.....	9
V. PROCES GLASANJA.....	13
<i>Otvaranje biračkih mesta.....</i>	13
<i>Zatvaranje biračkih mesta .....</i>	14
<i>Pristup osobama sa ograničenim sposobnostima .....</i>	15
<i>Partički propagandni materijal .....</i>	15
<i>Izborni materijal na dan glasanja.....</i>	17
<i>Ostali nedostaci izbornog materijala.....</i>	20
<i>Neovlašćena lica .....</i>	21
<i>Porodično glasanje .....</i>	20
<i>Tajnost glasanja .....</i>	22
<i>Fotografisanje.....</i>	22
<i>Nepravilno pomaganje biračima .....</i>	23
<i>Pokušaj dvostrukog glasanja.....</i>	24
<i>Nepravilnosti i incidenti sa nasiljem ili pretnjom .....</i>	25
VI. IZBORNE ŽALBE I ODLUKE	26
VII. UČEŠĆE BIRAČA.....	31
<i>Nevažeći glasovi .....</i>	30
VIII. PREPORUKE.....	32
<i>Za izbornu reformu .....</i>	35
<i>Za Centralnu izbornu komisiju .....</i>	35
<i>Za Opštinske izborne komisije .....</i>	36
<i>Za članove odbora biračkih mesta .....</i>	36

Rezime

Godina 2017. za Kosovo je bila izborna godina, jer su u prvoj polovini godine bili organizovani prevremeni opšti izbori, a posle nekoliko meseci i redovni lokalni izbori. Organizacija dva izborna procesa tokom jedne godine, uz svu neophodnu logistiku, predstavlja izazov za svaku zemlju i za svaki institucionalni organ koji upravlja i administrira izborima. Međutim, Kosovo je do sada izgradilo dobru tradiciju i praksi organizovanja izbora, a državne institucije su na adekvatan način odgovorile na svoje ustavne obaveze.

Koalicija organizacija civilnog društva za posmatranje izbora "Demokratija na Delu" (DnD) angažovala je preko 2,500 kratkoročnih posmatrača za posmatranje lokalnih izbora održanih 22. oktobra 2017. godine. Posmatrači su bili raspoređeni na svih 2505 glasačkih mesta u 899 centara za glasanje. Dok je za drugi krug izbora za predsednike opština angažovala 1,777 kratkoročnih posmatrača za posmatranje izbornog procesa u 19 opština. Dok su sedam (7) ostalih posmatrača vršili posmatranje ponovljenog glasanja za predsednika opštine Parteš. Za posmatranje izborne kampanje, DnD je angažovala 61 dugoročna posmatrača, za 30 dana trajanja kampanje, koji su ispratili 1,369 aktivnosti sertifikovanih političkih subjekata.

Na osnovu posmatranja čitavog lokalnog izbornog procesa od strane Demokratije na Delu, ovi izbori su bili slobodni i demokratski, kojima je prethodila konkurentna i uglavnom mirna kampanja. Proces za izbor predsednika pojedinih opština bio je kompromitovan, konkretno u dve opštine. U dve opštine u Partešu i Istoku izbori za predsednika opštine bili su ponovljeni i proces je korigovan kroz ponovno glasanje. Izlazak na lokalnim izborima je bio veći nego što je bio u opštima izborima takođe održanim ove godine, a to se pokazuje kao stalan trend na Kosovu. Ali izlazak na ovim lokalnim izborima je bio na nižem nivou u poređenju sa lokalnim izborima iz 2013. i 2009. godine.

Iako je izborni proces generalno bio slobodan i fer, ove izbore su pratili pojedini problemi iz prošlosti a pojavili su se i novi problemi, koje kosovske institucije moraju rešiti. Tesni rezultati u pojedinim opštinama kao Istok, Priština i Prizren pokazali su nekoliko nedostataka u izbornom sistemu koje je potrebno rešavati i pojasniti zakonodavstvom. Tumačenja pravosudnih institucija nakon dovođenja u pitanje rezultata u ovim opštinama, podigli su tenzije do određene mere između partija zbog toga što je dovelo do pojedinih nejasnoća. Međutim, nakon odluka sudske i izbornih institucija, ovi izazovi su brzo rešeni, a politički subjekti su se složili sa tumačenjima i odlukama državnih institucija.

Uslovno glasanja i posebno glasanje poštom, u pojedinim opštinama su otkrile nedostatke u regularnost ovakvog načina glasanja. U opštini Istog je potvrđeno da je glasanje poštom manipulisano. Dok, ova dva tipa glasanja su komplikovali proces brojanja glasova i bili su ispraćeni određenim sumnjama kao i u prošlosti. IPŽP je odlučio da rezultati glasanja za opštine Priština i Prizren idu na ponovno glasanje, međutim, posle žalbe, Vrhovni sud je poništio ovu odluku.

Ovo su bili drugi lokalni izbori koji su se organizovali na celoj teritoriji Kosova, uključujući četiri opštine sa srpskom većinom na severu zemlje, ipak i ovog puta najveći deo odgovornosti u ove četiri opštine snosila je kancelarija OEBS-a na Kosovu, u dogovoru sa Centralnom izbornom komisijom. Tenzija je bilo i u pojedinim opštinama sa srpskom većinom, gde je bilo slučajeva pritiska na birače tokom kampanje, incidenta na dan izbora, a bilo je čak i slučajeva manipulacije zbog čega je jedna opština otišla na ponovno glasanje.

Otvaranje i zatvaranje biračkih mesta urađeno je u određeno vreme skoro u svim biračkim mestima. Procedure otvaranje, obezbeđivanje kutija, prisustvo i regulisanje izbornog materijala ispostavilo se da je bilo u redu. Procedure zatvaranja glasanja bile su u redu. Bilo je manjih neslaganja u brojanju, ukupno u 24 biračka mesta, prema izveštajima koje su dostavili posmatrači DnD-a. Ipak, to je sve bilo rešeno u Centru za brojanje CIK-a.

Problemi koji su bili vidljivi i u prošlosti su glasanje uz pomoć, koje su naši posmatrači u pojedinim slučajevima javili da nije bilo pravilno i zakonski. To je čak zabeleženo u nekim slučajevima i tokom ponovljenog glasanja za predsednika opštine Istok. Zatim porodično glasanje i prisustvo partijskih materijala na biračkim mestima i blizu biračkih centara, iako u manjoj meri nego prošli put, bili su prisutni i zabeleženi. Ovog puta u nekim opštinama bilo je problema sa pečatima i glasačkim listićima, zbog toga što su pečati bili poslati u pogrešnim biračkim mestima, uglavnom u opštini Dečane, dok je broj glasačkih listića u četiri opština bio manji od onoga kako je planirano. Međutim, to se ispostavilo kao logistički problem, koji iako je predstavljao prepreku tokom glasanja, za kratko vreme je regulisan od strane izbornih institucija.

Izborne kampanje, prema našoj posmatračkoj misiji koja prati izborne kampanje od 2007. godine, postaju sve mirnije. Međutim, nizak nivo učešća žena i slučajevi učešća civilnih službenika i korišćenja službenih vozila, pojavili su se opet. Finansijska transparentnost izborne kampanje od strane političkih subjekata ostaje na niskom nivou, što izaziva sumnju u finansiranje pojedinih političkih subjekata, jer su troškovi za izbornu kampanju visoki. CIK je po prvi put postupila u vezi sa ne sertifikovanjem kandidata sa krivičnim delima iz prošlosti, kao što se traži zakonom, međutim Vrhovni sud je poništio ovu odluku i ti kandidati su sertifikovani pre održavanja izbora. To ostaje da bude pojašnjeno zakonom.

Za oba izborna kruga, Izborni panel za žalbe i predstavke ukupno je primilo 1,127 žalbi i apela. Od kojih 448 ili 38% je odbijeno, 312 ili 27% je prihvaćeno, dok za 415 ili 35% su donete druge odluke (takozvane posle roka, nedozvoljene ili su smatrane povućenim).

Informisanje birača o tome kako treba glasati, konkretno za skupštine opština, i gde treba da glasaju, nije unapređeno u dovoljnoj meri. Iako u manjoj meri nego u prošlosti, opet je bilo znatan broj glasača koji nisu mogli da nađu svoja imena na biračkim spiskovima kao rezultat mešanja njihovog biračkih mesta. Dok, broj nevažećih glasova za skupštine opštine je na nivou od preko 8% a u nekim opštinama dostiže do 13%. CIK je i ovaj put uložila napore da očisti birački spisak od lica za koje je utvrđeno da su umrla, međutim broj birača na biračkom spisku od 1,890,952 birača, opet je smatrana nerealan, a bilo je izveštaja o umrlim licima koji se i dalje nalaze na ovom spisku.

Potrebo je poboljšati rad članova biračkih odbora. Bilo je članova biračkih odbora koji nisu bili pripremljeni kao što dokazuju neki od slučajeva u ovom izveštaju. Činjenica da je bilo potrebno prebrojavanje preko 30% biračkih mesta u CBR, pokazuje da CIK nije uspela da obezbedi potrebnu obuku za članove biračkih odbora, što je bilo jedno od pokrenutih pitanja u kontinuitetu od strane civilnog društva. Tačno je da su članovi OBM imenovani od strane političkih subjekata, ali je CIK ona koja pruža obuke i greške koje se javljaju, naročito tokom obrade podataka iz odgovarajućih obrazaca, dokazuje da se obuke ne održavaju kako treba. Obuke CIK-a za članove biračkih odbora treba da budu kontinuirane, da se i dalje poveća nivo stručnosti i da se članovi biračkih odbora uslovjavaju sertifikovanjem pre služenja na dan izbora.

II. Pravni okvir

Ustav Kosova je osnova koja određuje izborni sistem, dok Zakon o opštim izborima i onaj o lokalnim izborima određuju detalje organizacije izbora. Sa druge strane, važni aspekti odvijanja izbornog procesa i finansiranja političkih subjekata, takođe su regulisani i Zakonom o finansiranju političkih subjekata kao i Krivičnim zakonikom Republike Kosovo. Dva ostala zakona koji su povezani sa lokalnim izborima su Zakon o lokalnoj samoupravi i Zakon o administrativnim granicama opština. Centralna izborna komisija (CIK) kao organ za upravljanje izborima, takođe ima nadležnosti za donošenje Izbornih pravila i Odluka koja služe za regulisanje specifičnih aspekata izbornog procesa. Ipak, za lokalne izbore u 2017. godini, CIK se poslužila uglavnom Pravilima koja su doneta za ranije održane centralne izbore.

Uprkos pojedinim naporima kako od strane Skupštine Kosova, tako i od predsednika zemlje, zakonodavstvo koje reguliše organizaciju izbora ostalo je nepromjenjeno od 2010. godine. Od tog vremena pa do sada, svi akteri uključeni u izborima, izrazili su neophodnost promene zakonodavstva, ipak na kraju je nedostajao jedan ozbiljan i sveobuhvatan proces koji bi omogućio tako nešto i izbegavanje svih uočenih nedostataka. U tom aspektu, možda je doprinela i činjenica da Kosovo nikad nije održalo redovan izborni ciklus za parlamentarne izbore, ne ostavljajući tako potreban prostor za odgovarajuću reformu. Međutim, politička volja je ključni faktor koja je ometala proces izmene zakonodavstva. Ipak, uprkos prazninama koje su uočene tokom sprovođenja u praksi, trenutno zakonodavstvo je obezbedilo osnovu da Kosovo organizuje izbore u okviru međunarodno prihvaćenih standarda.

Što se tiče lokalnih izbora, svaka opština se smatra jedinstvenom izbornom zonom. Svaka Skupština opštine se bira direktno putem glasova birača koji su registrovani u opštini u kojoj se održavaju izbori. Politički subjekat predstavlja listu kandidata za sertifikovanje za svaku opštinu gde učestvuje na izborima na osnovu procedura utvrđenih Zakonom o opštim izborima, Zakonom o lokalnim izborima, Zakonom o lokalnoj samoupravi kojim se određuje broj članova opštinskih skupština i pravilima CIK-a. Svaka lista kandidata sadrži najmanje 30% sertifikovanih kandidata suprotnog pola od onih koji su većina na listi. Rodna kvota od 30% osigurava da najmanje svaki treći kandidat političkog subjekta bude od manje zastupljenog pola, koja se zatim primenjuje i u podeli mesta za poslanike u Skupštini.

Svaki sertifikovani politički subjekat prisutan je na listi koja je otvorena za svaku opštinu u kojoj politički subjekat učestvuje na izborima. Vršenjem svog biračkog prava, birač glasa za jedan sertifikovani politički subjekat i može glasati za kandidata od spiska kandidata istog političkog subjekta. Ako je na glasačkom listiću zabeleženo više od jednog kandidata, računa se samo glas za politički subjekat. Glasanje za politički subjekat smatra se glasom za prvog kandidata na listi političkog subjekta.

Dok zakonodavstvo za izbore na Kosovu ima dobru osnovu, Kosovu je potrebno unapređenje izbornog zakonodavstva i to posebno u delovima gde je bilo najviše zabeleženih problema. Pitanje biračkog spiska, uključujući i glasanje iz inostranstva, pitanje rokova za podnošenje žalbi i podnesaka, pitanja finansiranja političkih partija, velike nadležnosti CIK-a za donošenje izbornih pravila, televizijski programi koji se emituju uz plaćanje političkih partija, kao i sponzorisanja na društvenim mrežama, odredbe o tome ko može učestvovati na izborima za manjinske političke subjekte, zastupljenost na izbornim upravljačkim telima itd.

III. Administriranje izbora

Rad CIK-a i OBM-a

Rad Centralne izborne komisije napreduje svakim održavanjem izborima. Transparentnost u prezentaciji rezultata i procesa u Centru za brojanje rezultata je povećana, što pokazuje pozitivan trend. CIK je izbrisala negde oko 5,000 lica sa biračkog spiska koji su smatrani umrlim. Međutim, tokom izbornog dana je uočeno da to nisu bila sva umrla lica na biračkom spisku. Misija OEBS-a na Kosovu i tokom ovih izbora je asistirala CIK-u u organizaciji izbora u četiri (4) opština na severu zemlje. U ovim opštinama je dozvoljena identifikacija birača sa dokumentima države Srbije, što je u suprotnosti sa domaćim zakonodavstvom.

Ipak, postoje nedostaci u funkcionisanju CIK-a kao nadležne institucije za organizaciju izbora na Kosovu. CIK se retko sastajala i nisu podelili materijale sa ovih sastanaka, čime je otežan proces posmatranja ovih sastanaka.

Imajući u vidu da su lokalni izbori bili redovni, CIK je imala potrebno vreme za mobilizaciju za što bolju organizaciju izbora. Iako je opšta ocena da je organizacija lokalnih izbora na Kosovu bila u okviru prihvaćenih međunarodnih standarda za slobodne i poštene izbore, ipak mnogi problemi nastavljaju da prate organizaciju izbora na Kosovu. Brojne greške članova biračkih odbora tokom dana glasanja (koje su kasnije ispravljene u CBR), kašnjenja u proglašenju rezultata (preliminarnih i konačnih), propusti u procesu registracije birača iz inostranstva, kao i zakasnela kampanja za edukaciju birača, samo su neki od nedostataka koji su pratili rad CIK-a.

DnD pozitivno ocenjuje rad mnogih članova odbora biračkih mesta (OBM) o preuzimanju trenutnih mera za rešavanje problema koji su pratili proces glasanja i brojanja. Iako su kvalitetnije obuke više nego neophodne, jer jedan deo članova OBM-a ne poznaju dobro procedure glasanja a posebno popunjavanje obrazaca i pakovanja materijala. Prisustvo žena na biračkim odborima je na nivou od 29.24%.

Činjenica da preko 30% biračkih mesta je bilo potrebno prebrojavati u CBR, pokazuje da CIK nije uspela da obezbedi odgovarajuću obuku članovima biračkih odbora, što je bilo u kontinuitetu podizano kao pitanje za članove biračkih odbora od strane civilnog društva. Tačno je da članove OBM-a imenuju politički subjekti, ali je CIK ona koja pruža obuke i greške koje se javljaju, naročito tokom obrade podataka u odgovarajućim obrascima, pokazuju da se obuke ne vrše na odgovarajući način.

Drugo pitanje koje se odnosi na administriranje izbora, bilo je takođe registracija birača iz inostranstva, gde izgleda, kao rezultat načinjenih propusta od strane CIK-a, bilo je potrebno ponoviti drugi krug glasanja za predsednika opštine Istok.

U prvom krugu izbora CIK nije uspela da pruža preliminarne rezultate preko takozvanog sistema K-vote, iako je proglašenje rezultata bilo relativno brzo. Ovaj problem je izbegnut u drugom krugu izbora gde je sistem funkcionisao mnogo bolje i preliminarni rezultati su proglašeni mnogo ranije nego u prvom krugu.

Ono što je uočeno tokom lokalnih izbora je da CIK nije održala često sastanke. CIK nastavlja da ne bude u potpunosti transparentna tako što ne deli materijal posmatračima sastanaka CIK-a, i isto tako ne objavljuje veći deo materijala na internet stranici CIK-a. Iako su do sada

održani oko 70 sastanaka CIK-a do sredine decembra 2017. godine, CIK je objavila zapisnike sa samo pet sastanaka, dok za nijedan sastanak nije objavila dodatni materijal.

Registracija i sertifikacija kandidata

Dana 31. avgusta je završen proces sertifikacije političkih subjekata i konačnih (korigovanih) lista kandidata za Skupštine opštine. CIK je sertifikovala za lokalne izbore od 22. oktobra 91 političkih subjekata, od kojih su 35 političke stranke, jedna koalicija, 30 građanske inicijative i 25 nezavisnih kandidata. CIK je takođe sertifikovala 7,800 kandidata političkih subjekata koji su se nadmetali za jedno mesto u skupštinama opština relevantnih opština.

Rok za apliciranje za sertifikaciju političkih subjekata za lokalne izbore počeo je 22. juna i istekao je 22. avgusta 2017. Žreb za rangiranje političkih subjekata na glasačkom listiću odvijao se 11. septembra 2017. iako je na početku bilo planirano 6. septembra.

CIK po prvi put od stupanja na snagu Zakona o opštlim izborima (ZOI) 2008. godine, zatražila je proveru kandidata političkih subjekata koji su bili osuđeni za krivična dela u poslednje tri godine. CIK, nakon sertifikacije kandidata političkih subjekata, zatražila je proveru da li su isti osuđeni za krivična dela u poslednje tri godine, kao što je propisano u ZOI-u.

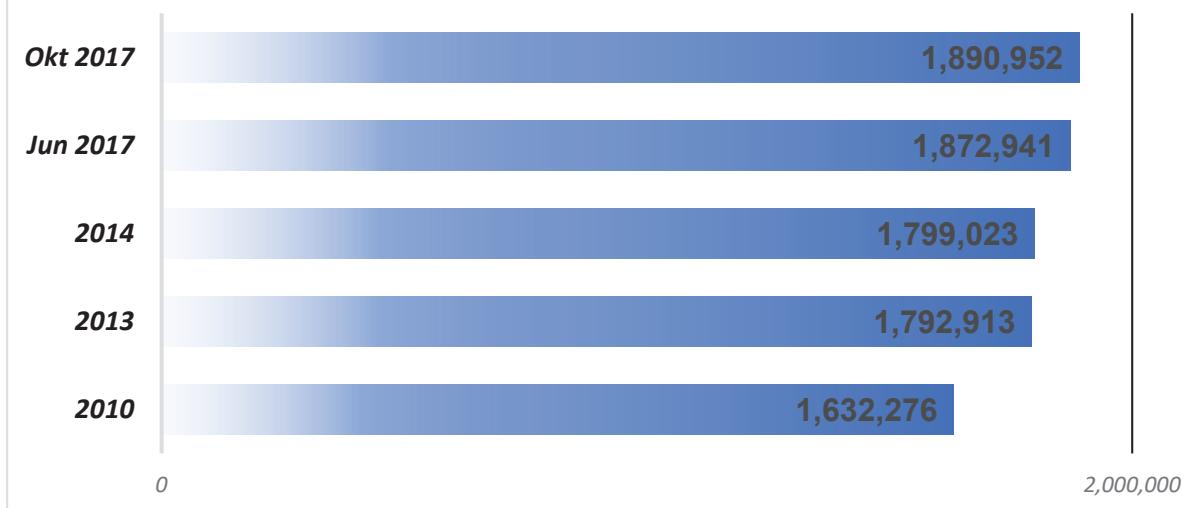
Sudski savet Kosova utvrdio je da su 87 kandidata bili osuđeni za krivična dela u poslednje tri godine, tako da je CIK donela odluku o desertifikaciji ovih kandidata. IPŽP je potvratio odluku CIK-a, ali ne i Vrhovni sud, koji je nakon žalbe tri kandidata, utvrdio da je ova zakonska odredba u suprotnosti sa Ustavom. Kao posledica toga, CIK je ponistila svoju odluku o desertifikaciji i pružana je mogućnost svim kandidatima da se vraćaju izbornoj trci.

Sertifikacija biračkog spiska

U konačnom biračkom spisku bilo je 1,890,952 birača, od kojih su 18,011 birača imali pravo da po prvi put da glasaju. Preko 5,000 osoba su uklonjena od biračkog spiska nakon izbora od 11. juna, u cilju brisanja umrlih osoba sa biračkog spiska.

CIK je odobrila i broj biračkih centara. Broj biračkih centra u ovim izborima je bio 899 (10 biračkih centara više nego u privremenim parlamentarnim izborima od 11. juna), sa ukupno 2,505 biračkih mesta (15 biračkih mesta više nego u junu 2017. godine).

BIRAČKI SPISAK

IV. Edukacija i informisanje birača

DnD ocenjuje da je CIK počela sa zakašnjenjem informisanje i edukaciju građana o procesu i načinu glasanja, odnosno nedelju dana pre izbora. Uprkos činjenici da su lokalni izbori 2017. organizovani u redovnom roku. Naši posmatrači su izveštavali o brojnim slučajevima gde su građani naišli na poteškoće da nađu svoja imena u biračkom spisku, a takođe na spisku su našli imena svojih umrlih članova porodice. Ovo oštećuje poverene javnosti u tačnost biračkog spiska.

Veliki broj nevažećih glasačkih listića delimično se vezuje i sa nedostatkom odgovarajućeg informisanja i edukacije birača. Osim što je počela sa zakašnjenjem, CIK ne uspeva da svoju kampanju informisanja postavlja izvan uspostavljenih šablonata godinama ranije tako da kampanje koje sprovodi nisu nimalo atraktivne za birače. Međutim, CIK je počela saradnju sa NVO-ima tako što im dostavlja televizijske spotove i drugi pripremljeni materijal od strane CIK-a NVO-i dele taj materijal putem svojih internet stranica.

Međutim, za naredne izbore CIK treba pronaći načine da svoje kampanje edukacije i informisanja počinje blagovremeno, da bude atraktivnija i da produbi saradnju sa nevladinim organizacijama. Štaviše, CIK bi trebala da organizuje kampanje edukacije i informisanja van izbornog perioda tako da građani stiču odgovarajuća znanja o značaju učešća na izborima i procedurama glasanja.

V. Izborna kampanja

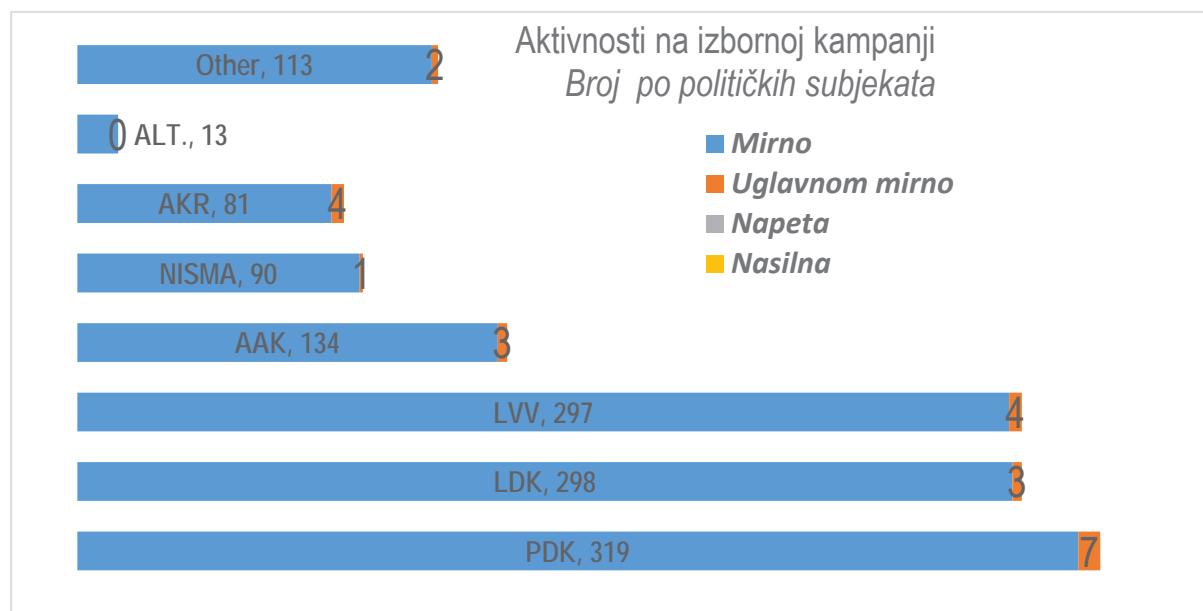
Demokratija na Delu tokom izborne kampanje je angažovala 61 dugoročnih posmatrača dok za drugi krug izbora 30 dugoročnih posmatrača. Generalno, DnD je pratila 1,369 aktivnosti političkih partija u kampanji, približno sve aktivnosti koji su bile javne i za koje su posmatrači DnD-a bili upoznati. Najviše praćenih aktivnosti bilo je iz PDK-a, 326 njih, zatim LDK-a, 302, LVV-a 302 njih, AKK-a 137 aktivnosti, NISMA 91 aktivnosti, AKR-a 85 aktivnosti, Alternativa 13 aktivnosti i 113 aktivnosti drugih konkurenckih partija.

DnD ocenjuje da je izborna kampanja bila mirna, odvijala se u konkurenckom okruženju gde su politički subjekti predstavili svoje programe upravljanja i kandidate za predsednike opština

i skupštine opštine. Tokom izborne kampanje učešće građana i medija u izbornim aktivnostima odvijeni od strane političkih subjekata bila je bezbedna i neometana. Dok, zabeležen je mali broj incidenata koji su bili izolovani slučajevi i nisu oštetili izbornu kampanju.

Izborna kampanja u opštinama sa srpskom većinom se odvijala u više napetom okruženju gde je nedostajao duh slobodne konkurenциje između političkih subjekata. Direktno prisustvo i uticaj srpskih državnih zvaničnika bilo je u cilju uticaja na slobodnu volju građana za koga da glasaju.

Pojava nedostatka transparentnosti u izbornim kampanjama prati izborne procese na Kosovu, i isto je bilo i u ovim izborima. Samo mali broj političkih subjekata, odnosno šest (6) od njih, su odgovorili pozitivno na zahtev DnD-a za prijavljivanje svojih troškova za izbornu kampanju.

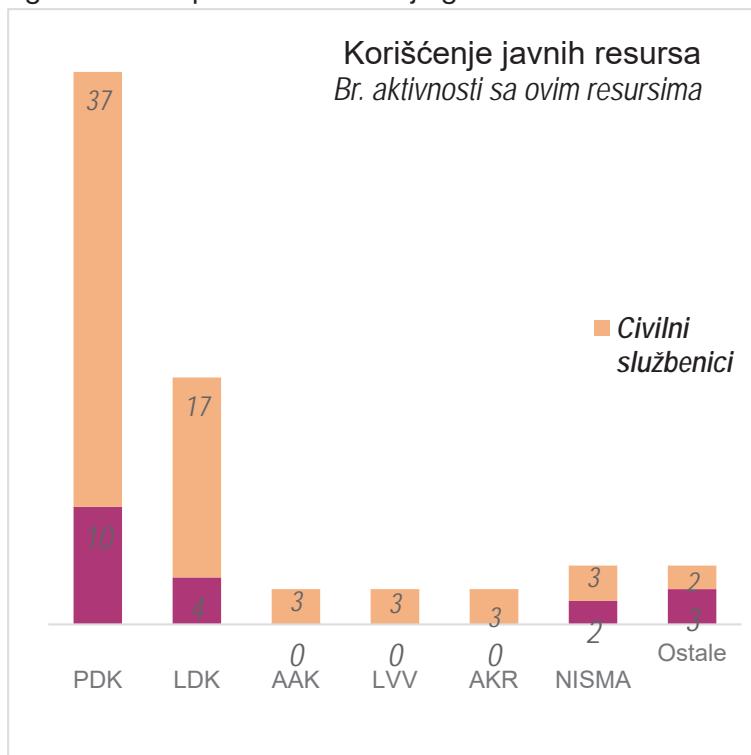
Tokom izborne kampanje za lokalne izbore 2017, najveći deo odvijenih aktivnosti od strane političkih subjekata su bile izborni skupovi do 100 učesnika, sastanci sa građanima, zainteresovanim stranama i sastanci vrata do vrata. U poslednjoj nedelji izborne kampanje zabeleženo je intenziviranje izbornih aktivnosti političkih subjekata i sastanaka sa građanima do 1,000 učesnika.

Najčešće nepravilnosti koje su pratile izbornu kampanju bile su korišćenje javnih resursa, odnosno korišćenje službenih vozila, učešće civilnih službenika i službenih lica na kampanji. Službena vozila prijavljena su u deset (10) izbornih aktivnosti PDK-a, četiri aktivnosti LDK-a, dve aktivnosti NISMA i tri (3) aktivnosti ostalih partija. Dok, prisustvo civilnih službenika u značajnoj meri prijavljeno je u 37 aktivnosti PDK-a, 17 aktivnosti LDK-a, 3 aktivnosti AAK-a, LVV-a, AKR-a, NISMA, i dve (2) aktivnosti srpskih partija.

Politički subjekti bili su uzdržaniji u upotrebi govora mržnje, međutim tokom izbornih aktivnosti od strane političkih subjekata zabeleženi su slučajevi upotrebe govora mržnje, za koje je IPŽP izrekao novčane kazne. Govor mržnje je prijavljen u devet (9) aktivnosti PDK-a,

pet (5) aktivnosti LDK-a, tri (3) aktivnosti LVV-a, dve (2) aktivnosti NISMA i tri (3) aktivnosti srpskih partija.

Uključivanje dece u izbornoj kampanji u aktivnostima od strane političkih subjekata bilo je problematično i evidentno u 30% izbornih aktivnosti koje su praćene od DnD-a a njihov ukupni broj u ovim aktivnostima je bio 3,994 dece. S druge strane pristup osobama sa ograničenim sposobnostima nije garantovan u 29% izbornih aktivnosti političkih subjekata.

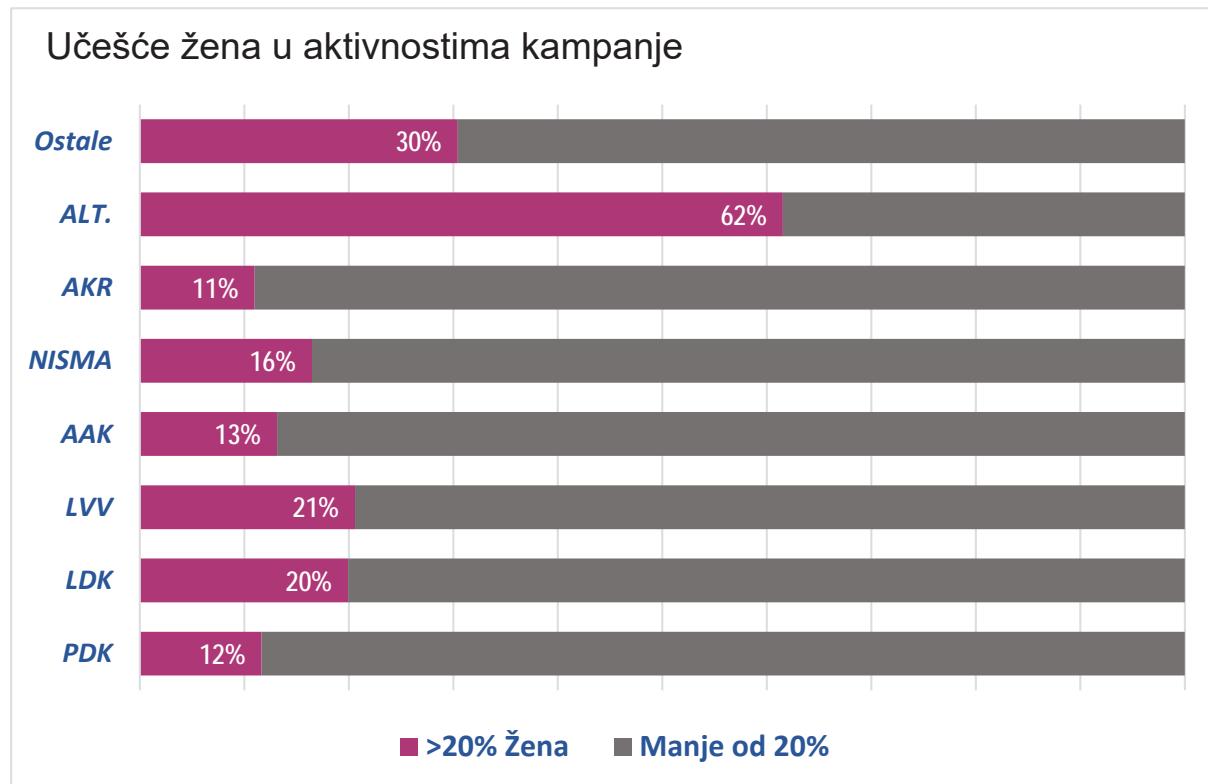

Tokom izborne kampanje učešće žena je bilo nisko dok su samo 8 žene bile kandidatkinje za predsednicu opštine od 204 kandidata. Učešće žena nastavilo je na niskom nivou tokom čitavog perioda izborne kampanje. U svim praćenim aktivnostima od strane DnD-a, učešće žena je bilo u proseku 10%. Dok što se tiče žena kao govornice učešće je bilo 21%.

U većini praćenih slučajeva, Policija Kosova brinula se o obezbeđivanju izbornih aktivnosti. Za 30 dana kampanje vidi se da polovina aktivnosti koje su održane od strane političkih subjekata, nisu imale uopšte obezbeđenje. S druge strane mediji su bili prisutni na 51% izbornih aktivnosti političkih subjekata i mogli su slobodno izveštavati.

Izborna kampanja za drugi krug izbora za predsednike opština je bila mirna sa malim brojem nepravilnosti. Politički subjekti su bili uzdržani i doprineli su odvijanju konkurentske i mirne izborne kampanje u kojoj su pred građanima predstavili svoje programe i opcije. Najčešće nepravilnosti koje su pratile izbornu kampanju bile su: i) korišćenje javnih resursa, ii) učešće dece u izbornim aktivnostima; iii) nedostatak pristupa osobama sa ograničenim sposobnostima. Izbornoj kampanji su dominirali kandidati muškarci kako u publici tako i kao govornici u aktivnostima političkih subjekata.

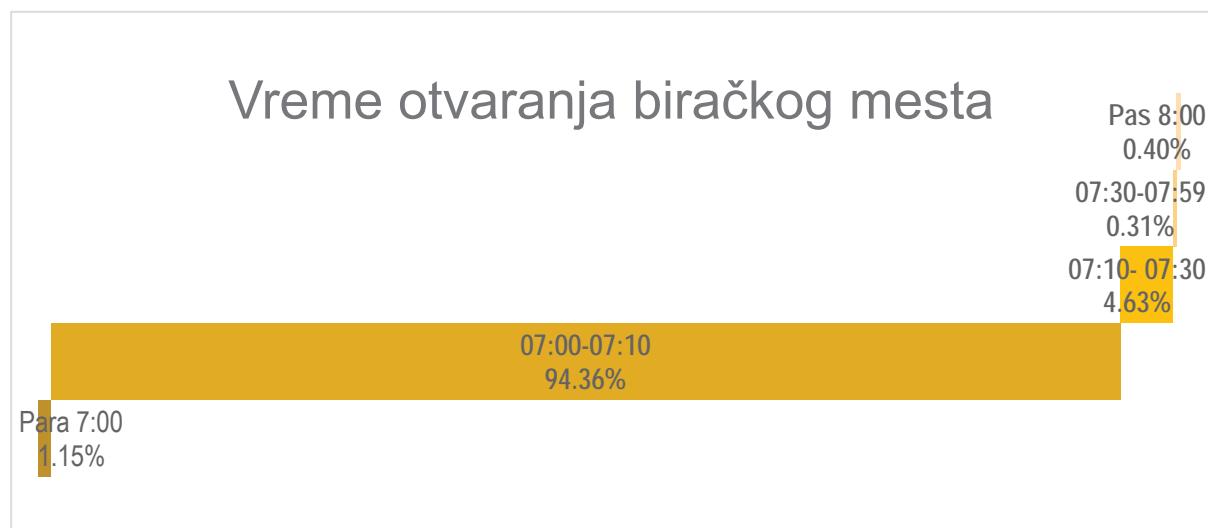

VI. Proces glasanja

Otvaranja biračkih mesta

Birački centri u celoj zemlji trebaju biti spremni da u 07:00 časova ujutro dočekuju prvog birača. Pripreme o početku procesa glasanja treba da počnu u 06:00 časova. Ova procedura obuhvata pripremanje glasačkih kutija, stavljanje osjetljivog i neosjetljivog materijala u svom mestu, kontrola potpisa članova biračkih odbora koja će poslužiti tom biračkom mestu stranačkim i nestranačkim posmatračima koji će posmatrati taj dan. Posmatrači DnD bili su upućeni i obučavani da posmatraju proces glasanja od priprema u šest časova ujutro.

Od podataka naših posmatrača proističe da 7.8% ili prijavljenih 164 biračkih mesta, 22. oktobra pripreme su počeli posle 6:30 časova dok 5.9% otvorili su vrata biračkog mesta najmanje sa 10 minuta zakašnjnjem. Sa zakašnjnjem od više od 30 minuta bilo je 16 biračkih mesta. Najčešći slučajevi su bili u Prizrenu (22 biračka mesta), Dečanima (22 biračkih mesta), zatim u Mitrovici (9 biračkih mesta) i Đakovici (8 biračkih mesta). U drugom krugu izbora, 19. oktobra, samo 12 biračkih mesta su otvorena sa više od pet minuta zakašnjnjena. Opštine gde je bilo kašnjenja u otvaranju su Prizren (u 5 slučaja), Suva Reka (u 3 slučaja), Priština (u 2 slučaja) i Klina i Orahovac (po jedan slučaj).

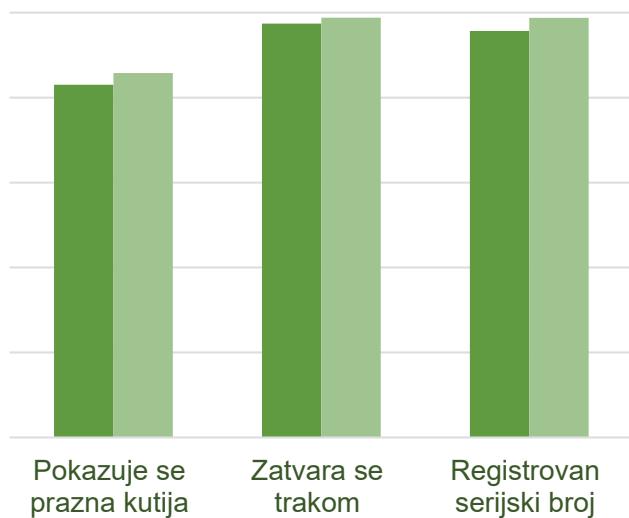

Međutim, naši posmatrači nisu izveštavali o nekom namernom kašnjenju ili ugrožavanje prava glasanja nego su kašnjenja nastala zbog pripreme i kompletiranja odbora biračkog mesta. U Dečanima bilo je stagnacije u otvaranju biračkog mesta kao rezultat zbrke pečata. Dok u nekim opštinama kao u Prizrenu, birački centar 2042 A, biračko mesto 07R, predsedavajući biračkog mesta nije se pojavio u biračkom mestu do 7:30 časova. Međutim, i u ovom slučaju, proces je kasnije protekao normalno.

Tokom priprema, pre otvaranja biračkog mesta, među glavnijim poslovima članova biračkog odbora, je i postupak kojeg treba slediti za glasačku kutiju. Prvo članovi biračkog odbora treba da pokazuju svim prisutnima da su glasačke kutije prazne, pre zatvaranja. Dok se ovo desilo i bilo je jasno svim članovima biračkih odbora u 99,2% biračkih mesta. U 20 biračkih mesta kutija se nije pokazala jasno da je bila prazna. U biračkom mestu 1802X u biračkom mestu 03R u osnovnoj školi „Naim Frashëri“ u opštini Podujevo, iako je biračko mesto otvoreno na vreme, traka za zatvaranje nije postavljena do 7:43, obrazloženje je bilo da su članovi biračkog odbora zaboravili da je stavljuju.

Obezbeđivanje kutija pre otvaranja glasanja

■ 22. oktobar

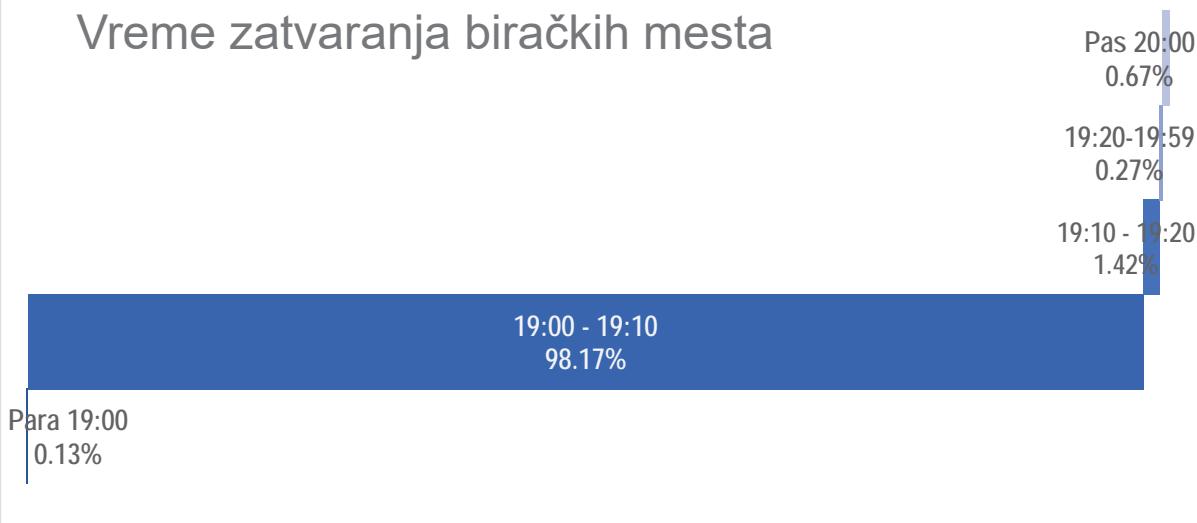

Međutim, posmatrači nisu izveštavali o nekoj sumnji za proceduralne propuste ovih biračkih mesta. U drugom krugu izbora ovaj mali proceduralni propust ja zabeležen u 12 biračkih mesta. Drugo, kutije trebaju se zatvoriti i obezbediti trakama sa serijskim brojem i zatim se serijski brojevi registruju. U prvom krugu izbora to nije bilo jasno u dva slučaja, dok u jednom slučaju u drugom krugu izbora nije uočeno da su serijski brojevi registrovani.

Zatvaranje biračkih mesta

Zatvaranje biračkih mesta je predviđeno u 19:00 časova, osim u slučajevima kada u to vreme ima birača koji čekaju red. U tom slučaju, članovi biračkog odbora treba da dozvole da glasaju svi oni koji stoje u red da glasaju u 19:00 časova. Uglavnom se zatvaranje desilo na vreme i pravilno u izborima od 22. oktobra i u drugom krugu izbora, 19. novembra. Dana 22. oktobra, 75 biračkih mesta su bile evidentirane da su bila otvorena nakon 19:00 časova kao rezultat čekanja na red birača. Dok u 3 biračkih mesta evidentirano je zatvaranje nekoliko minuta pre 19:00 časova; Prizren (O. Š. *Dëshmorët e Zhurit*, 10 minuta pre 19:00 časova), Lipljan (S.Š. *Haxhi Zeka*, 5 minuta pre 19:00 časova) i Istok (O.Š. *Topličan* skoro pola sata pre 19:00 časova). U drugom krugu izbora 12 biračkih mesta su bila otvorena nakon 19:00 časova zbog reda.

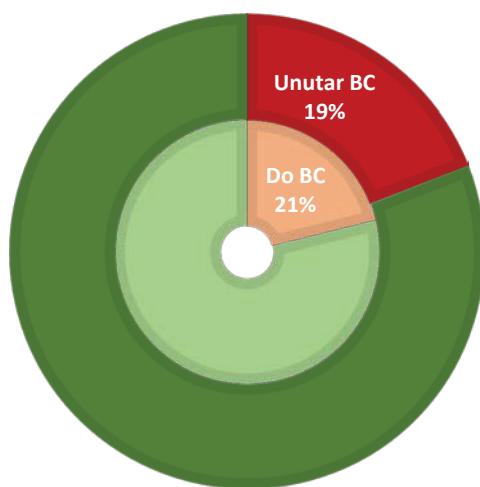
Vreme zatvaranja biračkih mesta

Pristup osobama sa ograničenim sposobnostima

Pristup osobama sa ograničenim sposobnostima biračkim centrima ostaje izazov za veći deo njih. Međutim izveštava se o poboljšanju u odnosu na lokalne izbore 2013. godine. Naši posmatrači su u 37% biračkih centara izveštavali o preprekama u pristupu osoba sa ograničenim sposobnostima biračkim centrima. Dok u 19% biračkih centara izveštavano je da ima prepreka u okviru centara za pristup biračkim mestima. S obzirom da veliki broj biračkih centara jesu osnovne i srednje škole, veliku odgovornost ovde snose obrazovne institucije koje nisu osigurale ovaj pristup. Međutim, izborne institucije trebe da osiguraju lak pristup svim biračima, uključujući osobe sa ograničenim sposobnostima i starije ljudi.

Prepreke za pristup biračkim centrima za lica sa ograničenim sposobnostima

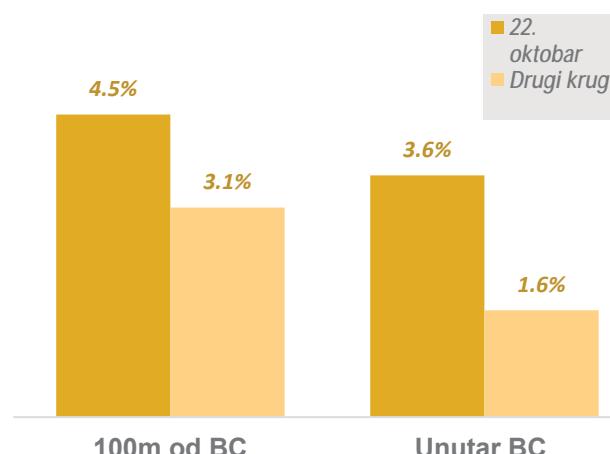
Partijski propagandni materijal

Prisustvo propagandnog materijala u blizini od 100m od biračkog centra i unutar biračkog centra je sankcionisano Zakonom o opštim izborima (ZOI), članom 85. Iako OIK treba da se osiguraju da se materijali konkurenčkih kandidata i partija uklone iz blizine biračkih mesta pre izborne tišine, politička propaganda unutar biračkog mesta se treba sprečiti od strane menadžera biračkih mesta.

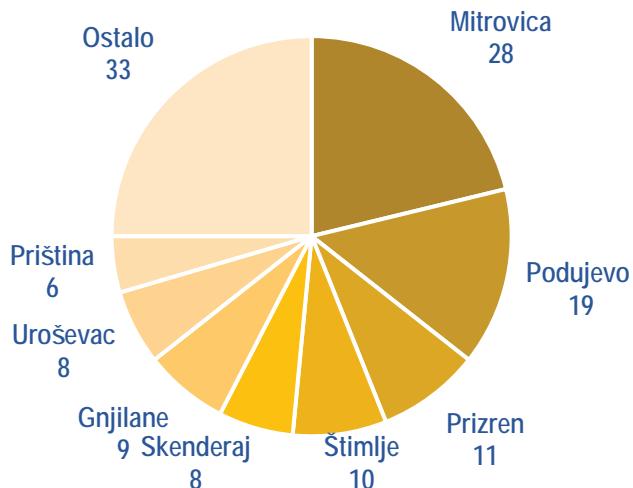
Naši posmatrači su izvestili da je 4,5% biračkih centara 22. oktobra imala propagandne materijale (bilbordi, posteri) u blizini biračkih mesta, dok je 3,6% biračkih centara imalo propagandne materijale na ponovljenim izborima. Naši podaci pokazuju da su opštine na kojima je primećeno najviše propagandnih materijala u blizini biračkih centara opština Prizren (10 slučajeva), Gnjilane i Mitrovica (po 8 slučajeva), Klina, Priština, Srbica (po 7 slučajeva), Vitina (6 slučajeva), Đakovica, Peć, Podujevo (5 slučajeva), dok u preostalih 15 opština primećeno je jedan do četiri slučajeva na kojima je blizu biračkih mesta postojao sličan materijal.

Međutim, najozbiljniji slučajevi partijske kampanje na dan izbora su slučajevi koji se dešavaju na dan izbora unutar biračkih mesta. Podaci naših izvestilaca evidentiraju 101 slučaj kada se na biračkim mestima pojavio partijski materijal na izborima 22. oktobra dok je 27 slučajeva evidentirano na ponovljenim izborima.

Partijski materijal u biračkim centrima

Partijski materijal unutar biračkog mesta
Br. slučajeva u obe runde

Neki od ovih slučajeva koje vredi pomenuti desili su se na ponovljenim izborima, na biračkom centru 0803 C na biračkom mestu 01R u školi „Emin Duraku“ u opštini Klina, gde su dva lica nakon glasanja javno pokazala glasački listić ispred svih prisutnih. Isti slučaj je zabeležen i na biračkom centru 0810 C na biračkom mestu 01R u osnovnoj školi „Dëshmorët“, opština Klina, jedno lice, nakon što je glasalo, pokazao je javno za koga je glasao.

Na izborima 22. oktobra, na biračkom centru 1905E na biračkom mestu 04R u školi „Shtjefën Gjeqovi“ u Prištini, u glasačkoj kabini je pronađena lista kojom su glasači upućeni za koga da glasaju. Dok, na biračkom mestu 05D, u listi kandidata je takođe primećeno uputstvo za koga da glasaju. U Kloku, jedan član iz Srpske liste je uhapšen od strane policije jer ispred biračkog centra „Sveti Sava“ pokušavao da utiče kod glasača da ih orijentiše za koga da glasaju. Na biračkom centru 0805 C na biračkom mestu 01R u školi „Ali Krasniqi“ u opštini Klina, unutar kabine za glasanje je evidentirano obeležavanje jednog od imena kandidata za predsednika. U Podujevu, u biračkom centru 1808 E na biračkom mestu 01R u školi „Emin Duraku“ iza kabine za glasanje na ovom biračkom mestu je pronađena brošura sa imenima kandidata LDK-a. Na biračkom centru 1408D na biračkom mestu 01D u školi „Nushi dhe Tefiku“ u opštini Novo Brdo jedan kandidat LDK-a za skupštinu opštine je viđen kako deli vizit karte za ljude koji dolaze da glasaju.

Svi ovi slučajevi sa partijskim materijalom i kampanjom na dan izbora su neprihvatljivi i podležu sankcionisanju. U nekim slučajevima, članovi biračkih odbora su doneli hitne odluke dok su u nekim drugim slučajevima članovi biračkih odbora i rukovodioci biračkih centara bili tolerantniji prema ovim pojavama.

Izborni materijal na dan izbora

Prisustvo izbornog materijala koji omogućava glasanje je od suštinskog značaja za proces glasanja. Kosovske izborne institucije su sada već stekle logistiku organizovanja izbora što je prilično složeno gde god da se organizuju izbori. Na dan izbora, 22. oktobra i na ponovljenim izborima, izborni materijal je redovno raspodeljen širom zemlje, međutim na ovim izborima je zabeleženo nekoliko značajnih konfuzija u nekim od opština u kojima nešto slično nije primećeno na prethodnim izborima od strane Demokratije na Delu. Problemi su

predstavljeni u opštini Dečane zbog nedostatka i pometnje pečata i neusklađenosti između risova listića za predsednika opštine i za skupštinu opštine u Klini, Suvoj Reci i Mitrovici šta je rezultovalo i zadržavanjem nekoliko predsedavajućih biračkih mesta.

Generalno, ujutro u vreme otvaranja biračkih mesta, u 2.4% biračkih mesta na nivou zemlje je nedostajao izborni materijal. U opštini Dečane, na 22 biračkih mesta je evidentirano nepravilnosti sa pečatom za pečatiranje glasačkih listića šta je prouzrokovalo kašnjenje u otvaranju biračkih mesta kao i njihovim privremenim zatvaranjem. Druge nepravilnosti se odnose na izolovane slučajeve nedostatka Biračkog spiska kao i nedostatka glasačkih listića.

Nedostatak pečata za glasačke listiće

Nedostatak i pometnja pečata bio je fenomen koji se desio ujutro u opštini Dečane. Našim posmatračima nije bilo jasno da li je ovo nešto zlonamerno ili je jednostavno pometnja izbornih institucija. Međutim, ovaj fenomen se manifestovao u velikom delu opštine Dečane. Na biračkom centru 0105C na biračkim mestima 03R, 04R i 05D u školi „Bajram Curri“ u opštini Dečane, biračko mesto nije otvoreno zbog nedostatka pečata za pečatiranje glasačkih listića. Na biračkom centru 0101X na biračkom mestu 04 R u školi „Lidhja e Prizrenit“ u ovoj opštini biračko mesto nije otvoreno do 8 časova zbog nedostatka materijala. Na biračkom centru 0101 C na biračkom mestu 01R u školi „Vëllezërët Frashëri“ u opštini Dečane, zamenik direktora škole je u 7:20 uzeo pečat za pečatiranje glasačkih listića i nije vratio isti do vremena za izveštavanje u 7:45. Na biračkom centru 0112C na biračkom mestu 02D u školi „Rexhep Kadrijaj“ u selu Rastavica, biračko mesto je zatvoreno nakon što su uzeti pečati za pečatiranje glasačkih listića. U istoj školi na biračkom mestu 05 R iako je biračko mesto otvoreno u 7:00 časova, ponovo je zatvoreno nakon 10 minuta, zbog nedostatka pečata, najmanje do vremena za izveštavanje u 08:06. Na biračkom centru 0114C na biračkom mestu 02R u školi „Dëshmorët e Kombit“, biračko mesto je otvoreno u 7:00 časova, ali je takođe zatvoreno zbog nedostatka pečata.

Na biračkom centru 0108C na biračkom mestu 03R u školi „Isa Boletini“, biračko mesto je otvoreno u 7:03 časova dok je zatvoreno odmah jer je bilo problema sa pečatom za pečatiranje glasova. Biračko mesto je otvoreno ponovo nakon 08:07 časova. Na ovom biračkom centru, na biračkom mestu 04 R biračko mesto je ostalo zatvoreno od 07:10 časova do 8:10 časova zbog problema sa pečatom. Dok, na biračkom mestu 05D, biračko mesto je ostalo zatvoreno od 7:00 časova do 8:15 časova, isto zbog nedostatka pečata. Na biračkom centru 0102C na biračkom mestu 01R u školi „Sylë Alaj“ u opštini Dečane, biračko mesto je otvoreno blagovremeno ali je zbog problema sa pečatom biračko mesto zatvoreno i vreme poziva 08:14 časova. I na biračkom mestu 02R u istom biračkom centru, biračko mesto je zatvoreno nakon 15 minuta, zbog nedostatka pečata. Isto tako, na biračkom mestu 03R biračko mesto je ostalo zatvoreno od 07:05 časova do 08:20 časova, kada je ponovo otvoreno zbog nedostatka pečata. Na istom biračkom centru, biračko mesto 05R je od početka glasanja do 8:00 časova bilo zatvoreno zbog nedostatka pečata na ovom biračkom mestu.

Birački centar 0110C na biračkom mestu 01R, u osnovnoj školi „Lan Selimi“, zatvoreno je od 07:08 časova do 08:24 časova zbog nedostatka pečata. Nakon toga, biračko mesto je otvoreno. Na biračkom centru 0106C na biračkom mestu 03D u školi „Avni Rustemi“ u opštini Dečane, biračko mesto je otvoreno u 7:00 časova dok je zatvoreno u 7:50 časova jer im je

oduzet pečat, nije izveštavano ko je uzeo pečat. Na biračkom centru 0103C na biračkom mestu 03R u školi „Drita“ biračko mesto je zatvoreno od 07:10 časova do 08:20 časova, zbog problema sa pečatom.

Neslaganje glasačkih listića

Drugi deo dana izbora 22. oktobra, odnosno nakon 12:00 časova, praćen je dosada ne zabeleženim nepravilnostima. Izveštavano je prekidanje procesa glasanja u određenom broju biračkih mesta u raznim opštinama u zemlji, zbog neslaganja između broja glasačkih listića za predsednika opštine i glasačkih listića za skupštinu opštine. Nakon izveštavanja ovih slučajeva, policija je uhapsila određeni broj predsedavajućih biračkih mesta. Slični slučajevi su zabeleženi najviše u opštini Mitrovica, Klina, Suva Reka i u opštini Priština.

Nakon ovih slučajeva, bilo je i hapšenja predsedavajućih biračkih mesta. Specifični slučajevi obuhvataju: Na biračkom centru 0802 C na biračkom mestu 01R u školi „Isa Boletini“ u opštini Klina bilo je razlike između risova glasačkih listića za predsednika opštine i skupštinu opštine koja imaju po 50 glasačkih listića. Jedan glasački listić iz risa glasačkih listića za skupštinu opštine je bio višak, šta je prouzrokovalo zatvaranje biračkog mesta za 30 minuta. Isti problem je evidentiran na biračkom centru 2403A na biračkom mestu 06D, u školi „Edit Durham“ u Suvoj Reci. Dva glasačka listića za skupštinu opštine su bila višak. Takođe, na biračkom centru 0401D na biračkom mestu 03R, u školi Abaz Ajeti u opštini Gnjilane, dva glasačka listića za skupštinu opštine su ostali neupotrebljeni.

U Mitrovici, na biračkom centru 1113 B na biračkom mestu 01R, u školi „Trepça“ zabeleženo je neslaganje između upotrebljenih glasačkih listića za predsednika opštine i glasačkih listića za odbornike. Policija je uhapsila predsedavajućeg biračkog mesta. Na biračkom centru 1102 B na biračkom mestu 01 R u školi „Migjeni“ bilo je neslaganja između glasačkih listića za predsednika i glasačkih listića za kandidate za skupštinu opštine. Predsedavajući biračkog mesta je i ovde uhapšen. Takođe, na biračkom centru 1102 X u dva biračka mesta, u školi „Abdullah Shabani“ nije bilo usklađenosti između upotrebljenih glasačkih listića za predsednika opštine i glasačkih listića za odbornike skupština. Policija je uhapsila dva predsedavajuća biračkih mesta. Na biračkom centru 1117 B na biračkom mestu 02D, u školi „Shemsi Ahmeti“ ne postoji usklađenosti između upotrebljenih glasačkih listića za predsednika opštine i glasačkih listića za opštinske odbornike. Policija je uhapsila predsedavajućeg biračkog mesta.

U Prištini, na biračkom centru 1905 E na biračkom mestu 01R u školi „Shtjefën Gjeqovi“, predsedavajući biračkog mesta je zatvorio biračko mesto u trajanju od 10 minuta, jer je bilo neslaganja između glasačkih listića za predsednika opštine i glasačkih listića za skupštinu opštine.

Nedostatak biračkog spiska

Nedostatak biračkog spiska je izveštavan na jednom biračkom mestu (1124B/01) selo Kačandol, osnovna škola „Bislim Hajdari“, obzirom da ovo biračko mesto nije bilo funkcionalno do posle 10:30 časova. Predsedavajući je bio u pratnji policije, dok je drugi član biračkog odbora na biračkom mestu određen na njegovom mestu. Nakon dobijanja konačnog biračkog spiska, nastavljen je proces glasanja.

Ostali nedostaci izbornog materijala

Tokom izbornog procesa od 22. oktobra, bilo je slučajeva kada biračka mesta nisu otvorena ili su prekinuta kao posledica nedostatka izbornog materijala u celini ili nedostatka glasačkih listića, nedostatka biračkog spiska. Na biračkom centru 3804B na biračkom mestu 01D u školi „Sveti Sava“ u selu Gornji Suvi Do u opštini severna Mitrovica biračko mesto nije

otvoreno do 7:45 časova zbog nedostatka izbornog materijala. Na biračkom centru 1915E na biračkom mestu 06R u školi „Iliria“ u Prištini, na ovom biračkom mestu su nedostajali glasački listići. Na biračkom centru 1706C na biračkom mestu 09R u školi „7 Shtatori“ u opštini Prizren nedostajao je birački spisak. Na biračkom centru 1116B na biračkom centru 01R u školi „Elena Gjika“ u opštini Mitrovica je takođe nedostajao birački spisak.

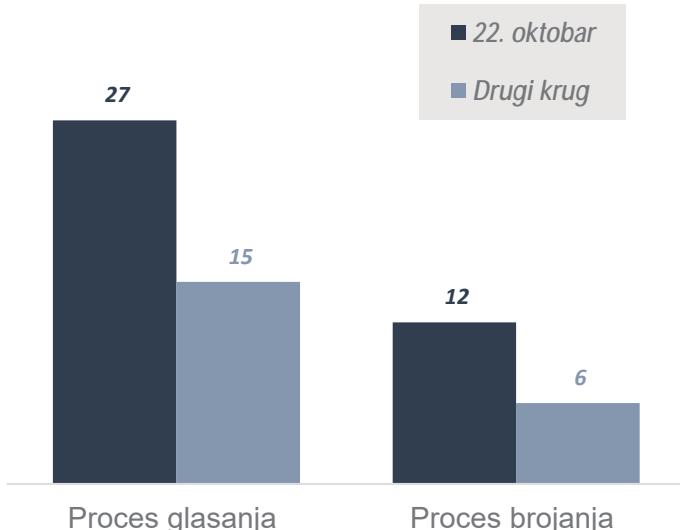
Među neosetljivim izbornim materijalima su i: informacije kako glasati i liste

kandidata koji se takmiče za skupštinu opštine. Naši posmatrači su evidentirali nekoliko biračkih mesta na izborima 22. oktobra na kojima su nedostajali ovi materijali. Liste kandidata nisu bile prisutne na 27 biračkih mesta, dok informacije kako glasati su nedostajale na 31 biračkih mesta.

Jedan problematičan tehnički slučaj sa glasačkim listićima je zabeležen u Glogovcu, gde je na biračkom centru 0311E na biračkom mestu 02R u školi „Luigj Gurakuqi“ primećeno da je nekoliko glasačkih listića odštampano sa crticama kod subjekta Nisma. Shodno tome, članovi biračkog odbora su uklonili ris od 50 glasova kako se ne bi upotrebili.

Dok, na ponovljenim izborima, nedostaci ili pometnje izbornog materijala nisu bile toliko izražene, međutim bilo je nekoliko izolovanih slučajeva. Što se tiče nedostatka izbornog materijala, sa terena je izveštavano da su na 60 biračkih mesta nedostajali izborni materijali u vreme otvaranja biračkih mesta (ili u 3.4% biračkih mesta). Prethode opština Gnjilane i Mitrovica (sa po 8 slučajeva), Klina i Priština (sa po 7 slučajeva) i Đakovica (6 slučajeva).

Slučajevi neovlašćenih lica

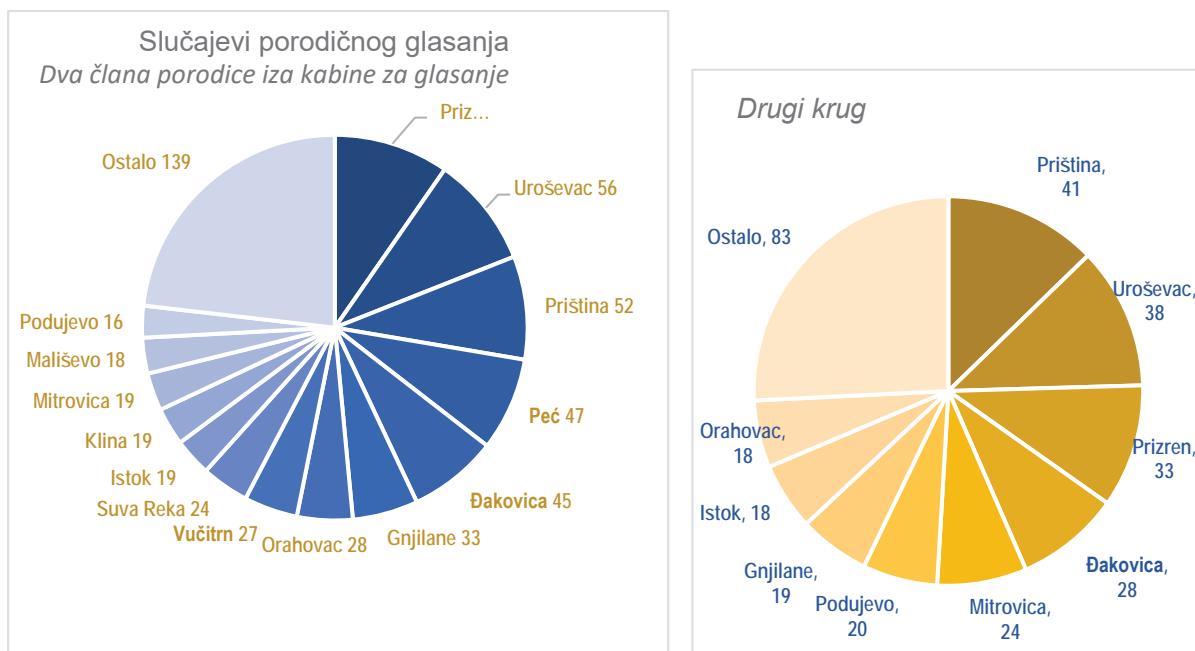
Posmatrači DnD-a su u 10 biračkih mesta, na nivou zemlje, izveštavali za prisustvo od manje od tri člana biračkog odbora na biračkom mestu. Opštine u kojima je ova pojava bila izraženija su: Prizren (u 3 slučajeva), Orahovac (u 2 slučajeva).

Neovlašćena lica

Prisustvo na biračkim mestima lica kao što su: kandidati u slučaju da ne glasaju, policija ili treća lica koji nisu članovi odbora ili akreditovani posmatrači koji nisu ovlašćeni za biračka mesta, tokom procesa glasanja ili procesa prebrojavanja, osim ukoliko se to zahteva od strane predsedavajućeg biračkog odbora. Međutim, naši posmatrači su evidentirali nekoliko slučajeva, iako malo, neovlašćenih lica u procesu glasanja ili procesu prebrojavanja. Na izborima 22. oktobra, zabeleženo je 44 slučajeva gde su neovlašćena lica bila prisutna na biračkim mestima u opštinama kao što su Mitrovica (3), Orahovac (3), Uroševac (2), Prizren (2), Priština (1), Đakovica (1) kao i Gnjilane, Peć, Istok i Kosovo Polje. Takođe, na ponovljenim izborima 19. novembra je evidentirano 21 slučajeva neovlašćenih lica. Podujevo u 4 biračkih mesta, Đakovica i Prizren po 3 biračkih mesta, u Mitrovici, Prištini, Istoku po 2 biračkih mesta. Na biračkom centru 1802X na biračkom mestu 03R u školi „Naim Frashëri“ u opštini Podujevo boravilo je 6 posmatrača partije LDK. Na ponovljenim izborima, u opštini Prizren, na nekoliko biračkih mesta, bila su prisutna lica čija je akreditacija istekla.

Porodično glasanje

Porodično glasanje je fenomen koji je stalno bio prisutan u znatnoj meri na kosovskim izborima, odnosno glasanje kada su u glasačkoj kabini nalazi više od jedne osobe, dva ili tri člana porodice gde jedan član porodice daje uputstva drugom kako da glasa. Iako je to u mnogim slučajevima zbog toga što jedan član porodice nije siguran kako da popuni glasački listić, međutim, ovakav način glasanja krši tajnost glasanja. Generalno, tokom ovih lokalnih izbora postoji smanjenje slučajeva vezanih za porodično glasanje u odnosu na parlamentarne izbore. Porodično glasanje zabeleženo je u ukupno 3.006 slučajeva na jednoj trećini biračkih mesta. Opštine koje su vodeće u porodičnom glasanju su: Prizren, Uroševac, Priština, Peć, Đakovica i Gnjilane. Međutim, to su veće opštine sa više biračkih mesta. Ali srazmerno broju birača i biračkih mesta, proizilazi da je najizraženije u Klini, Istoku, Orahovcu i Vučitrnu. Tokom drugog kruga izbora, porodično glasanje je registrovano na 21% biračkih mesta gde prednjače Priština, Uroševac, Prizren, Đakovica i Mitrovica.

Tajnost glasanja

Kao i u svim izbornim ciklusima i na lokalnim izborima u 2017. godini, zabeleženi su slučajevi glasanja izvan biračkih kabina (ili objavljivanja glasova), dok je pomoć biračima više nego jednom zabeležena u ukupno 193 slučajeva, na 65 biračkih mesta (ili u procentima 2,6% biračkih mesta). Vode opštine: Peć (40 slučaja), Suva Reka (31) i Prizren (28).

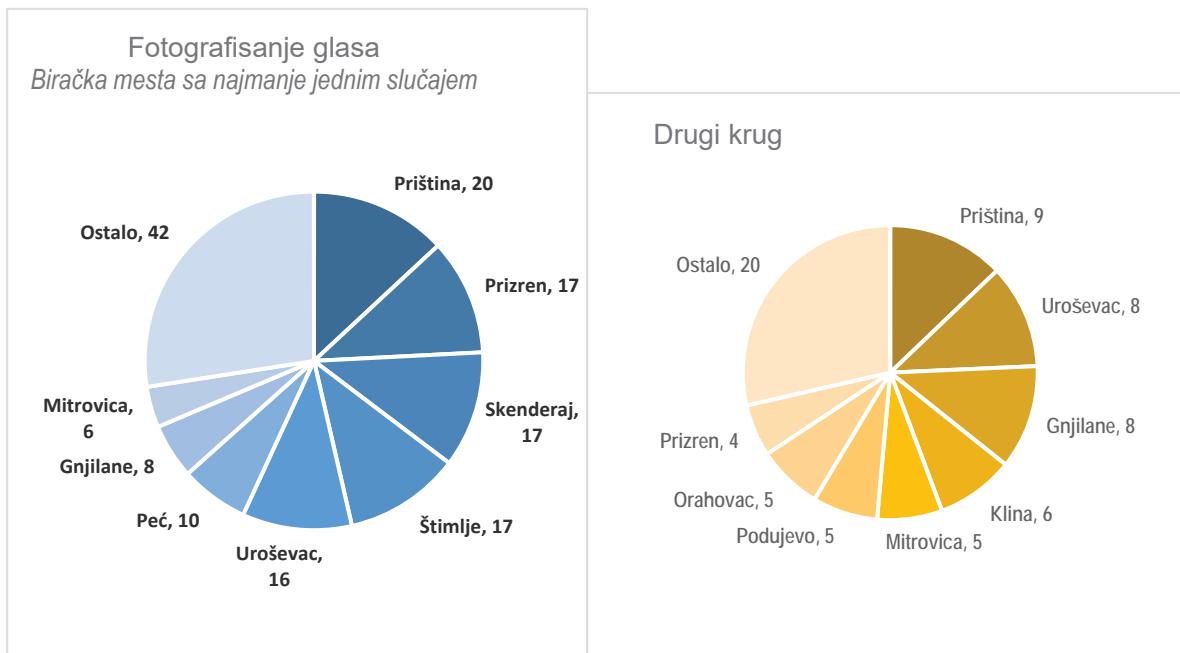
U drugom izbornom krugu, posmatrači DnD-a su naišli na slučajeve glasanja izvan glasačke kabine, gde je na dan izbora zabeleženo ukupno 29 slučajeva (1,6% svih biračkih mesta). U opštinama: Prizren, Suva Reka i Podujevo, na 3 biračka mesta, Orahovac i Klina u 2 slučaja; Mitrovica, Đakovica, Gnjilane i Obilić sa po jednim slučajem.

Fotografisanje

Fotografisanje glasa od strane birača, praksa koja se može povezati sa kupovinom glasova i zabranjena od strane CIK-a za već nekoliko izbora, i ovoga puta je prijavljeno na nekoliko biračkih mesta. Vredi napomenuti da je policija privela određeni broj birača prijavljenih za fotografisanje glasa i preduzela odgovarajuće postupke. Na izborima od 22. oktobra, ova pojava je evidentirana na 121 biračka mesta (ili 5,2% svih prijavljenih biračkih mesta). Biračka mesta sa najmanje jednim fotografisanjem glasova od strane birača evidentirana su 20 biračkih mesta u Prištini, 17 biračkih mesta u Skenderaju, 17 biračkih mesta u Štimlju, 17 biračkih mesta u Prizrenu, 16 biračkih mesta u Uroševcu, 10 biračkih mesta u Peći, 8 biračkih mesta u Gnjilanu, 6 biračkih mesta u Mitrovici i 42 biračka mesta u drugim opštinama.

Takođe, u drugom krugu izbora, ova pojava je evidentirana na 70 biračkih mesta (4,2% prijavljenih).

Neki slučajevi koji su izazvali probleme u izbornom procesu, bili su oni u biračkom centru 2419A na biračkom mestu 02D u školi "28 Nëntori" u opštini Suva Reka, predsedavajući biračkog mesta glasao je uslovno, ali tokom glasanja je fotografisao svoj glasački listić, kao i onaj u Gračanici, u biračkom centru 3401E na biračkom mestu 09D u školi "Kralj Milutin" jedno lice u 9:30 pokušalo je da fotografiše glasački listić, sprečeno je i odvedeno od strane policije.

Nepravilno pomaganje biračima

Izborna pravila jasno određuju da li je nekom biraču potrebna pomoć, kao i ko može da pomogne. Jedno lice može da pomogne drugom licu samo jednom ako glasač zatraži jednog pomoćnika. Međutim, mnogo puta ovu vrstu pomoći zloupotrebljavaju lica koja pomažu više od jednom biraču. Na izborima od 22. oktobra, pomaganje biračima više od jednom bilo je evidentirano u ukupno 193 slučajeva, na 65 biračkim mesta (ili u procentima 2,6% biračkih mesta). Vode opštine: Peć (40 slučaja), Suva Reka (31) i Prizren (28). U ponovnom glasanju u opštini Istok 17. decembra, primećeno je da je glasanje uz pomoć bilo izuzetno visoko, a takođe je prijavljeno i neadekvatno glasanje uz pomoć.

Najizraženiji slučaj pomoći više od jednom evidentiran je u biračkom centru 2101B na biračkom mestu 05D u školi "Anton Çetta" u opštini Skenderaj. Stanovnicima staračkog doma pomagalo je isto lice da glasaju i to nije bilo zabranjeno. U biračkom centru 2037 A na biračkom mestu 01R, u školi "Svjetlost" u opštini Prizren, lice je glasalo u ime svoje dve crkve sa ograničenim sposobnostima. Jedan drugi slučaj koji je omeo proces glasanja za kratko vreme bio je u Gnjilanu, u biračkom centru 0401D na biračkom mestu 11R u školi "Abaz Ajeti", gde je jedno lice pomoglo jednom glasaču glasajući drugačije od njegove volje. U Prištini, u biračkom centru 1906 E na biračkom mestu 07R u Filološkom fakultetu biračko mesto je bilo privremeno zatvoreno nakon što je jedno lice pomoglo više od jednom biračima da glasaju.

U drugom krugu izbora, posmatrači DnD-a takođe su više puta izveštavali o slučajevima pomoći biračima više od jednom, pojava koja je evidentirana na 27 biračkih mesta (1,5% svih biračkih mesta). U opštini Đakovica sa terena je prijavljeno da je nekoliko puta bilo glasanja uz pomoć, a pomoć nije izvršena u skladu sa pravilima koja su predviđena zakonom. Na tim biračkim mestima jedno lice je glasalo za sebe i za lice kojem je pomagalo. U Prištini, u biračkom centru 1906 E na biračkom mestu 07R na Filološkom fakultetu biračko mesto je bilo privremeno zatvoreno nakon što je jedno lice pomoglo više od jednom biračima da glasaju.

U ponovnom glasanju za predsednika opštine Istok, na nekim biračkim mestima, naši posmatrači su prijavili pomoć do 20% od ukupnog broja birača koji su glasali na tim biračkim mestima. Na drugim biračkim mestima predsedavajući saveta biračkih mesta su evidentirali pomoć u Dnevniku održavanja izbora. Međutim, veliki broj glasanja uz pomoć, naročito kada je bilo i mladih birača koji su tražili pomoć, ostaje sumnjiv. Prema tome, Državno tužilaštvo treba da potvrdi da li su ovi slučajevi povezani sa krivičnim delom ugrožavanje slobodne volje glasača.

Pokušaj dvostrukog glasanja

Izbore nastavljaju da prate neki zlonamerni birači koji imaju tendenciju da glasaju više od jednom. Pokušaji glasanja više od jednom dokazani su u 55 slučajeva na izborima 22. oktobra, a 11 slučajeva u drugom krugu izbora. Najčešće se dogodilo u ovim opštinama: Uroševac (13 slučajeva), Mitrovica (8 slučajeva), Prizren (2 slučaja). Dok u drugom krugu izbora vode opštine: Vučitrn na 2 biračka mesta, a u Đakovici, Prištini, Podujevu, Klini, Mitrovici, Suvoj Reci, Uroševcu i Istoku na po jednom biračkom mestu.

Među slučajevima koji su prijavljeni od strane posmatrača Demokratije na delu su bili: u Prizrenu, u biračkom centru 2004A na biračkom mestu 03R u školi "Motrat Qiriazi" jedno lice pokušalo je da glasa u ime jednog umrlog, a predsednik biračkog mesta je poništio glas kao nevažeći. U Prištini, u biračkom centru 1918E na biračkom mestu 05 D u školi "Gjin Gazulli", dozvoljeno je da dva lica glasaju uprkos činjenici da su njihovi prsti bili označeni sprejom. Dok je u drugom krugu, u biračkom centru 1906 E na biračkom mestu 08R na Filološkom fakultetu u opštini Priština, jedno lice uprkos tome da je imalo tragove tečnosti za prskanje na prstima, bilo mu je dozvoljeno da glasa. O ovome je i CIK bio obavešten pre glasanja, međutim glasanje je dozvoljeno.

Slučajevi nepravilnosti u procesu glasanja

■ 22-Okt

■ II - krug

55

11

Pokušaj dvostrukog glasanja

Nepravilnosti i incidenti sa nasiljem ili pretnjom

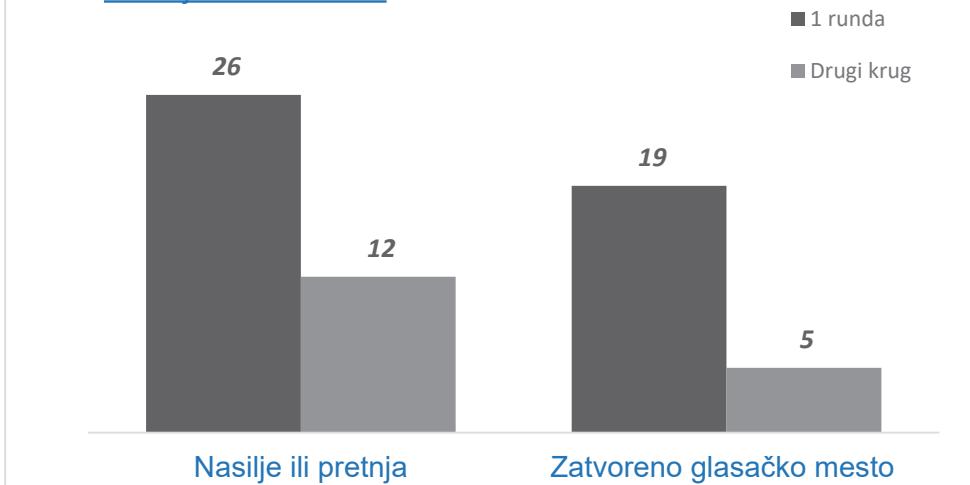
Pored gore navedenih pojava, posmatrači Demokratije na delu su prijavili i nekoliko nepravilnosti i incidenata koji su narušili proces glasanja za neko vreme, iako ih je srećom bilo malo da bi uticali na ukupan proces u nekoj opštini. Podaci DnD-a ukazuju na to da je na izborima 22. oktobra, prijavljeno 26 takvih incidenata i da je u 19 od ovih slučajeva došlo do privremenog zatvaranja ili ometanja izbornog procesa. Dok je u drugom krugu izbora, bilo 12 takvih incidenata, od kojih je 5 rezultiralo privremenim zatvaranjem ili ometanjem glasanja.

U opštini Gračanica desila su se tri takva slučaja, prvi se desio u školu "Kralj Milutin" u opštini Gračanica, tokom procesa glasanja je došlo do fizičkog sukoba između nekoliko birača, zbog čega je intervenisala policija privođenjem u policijsku stanicu ovih birača. Ovaj incident je uticao na zaustavljanje procesa glasanja na nekoliko minuta i može se smatrati izolovanim incidentom. Takođe u ovom biračkom centru, policija je uhapsila i jednog člana biračkog odbora iz redova Građanske inicijative jer je namerno oštetio glasačku kutiju udarajući je. Dok je na biračkom mestu 09D u ovoj školi, jedno lice u 9:30 časova pokušalo je da fotografiše glasački listić, uhapšeno je i izvedeno od strane policije. U Klokoču, jedan pripadnik iz redova Srpske liste je uhapšen od strane policije jer je ispred biračkog centra "Sveti Sava" pokušao da utiče na birače orijentujući ih za koga da glasaju. U biračkom centru 2110B na biračkom mestu 02D u školi "Skënder Skënderi" u opštini Skenderaj bilo je stalnih pokušaja da više od dva lica stoje iza kabine. Ali nijednom im nije bilo dozvoljeno.

Manje ozbiljnih incidenata, ali koji su izazivali neke smetnje bilo je u Gnjilanu, u biračkom centru 0438 D na biračkom mestu 01D u školi "Bajram Curri" jedno lice je stalno dovodilo birače i predstavljalo se čas kao član biračkog odbora čas kao posmatrač. U opštini Mitrovica, u centru 1121B/02D škole "Mehë Uka" jednom licu je dozvoljeno da glasa sa fotokopiranim identifikacionim dokumentom. U biračkom centru 5201A na biračkom mestu 02R u školi "Anadolli" u opštini Mamuša, jedno lice je u 11:30 časova glasalo sa identifikacionim dokumentom njegove žene. Jedan glasač je prijavio da je njegovo ime ranije potpisano u biračkom spisku u Prištini 1921E/01R u školi "Asim Vokshi" u Prištini. Jedan član biračkog odbora pokreta Vetëvendosje je dao lažni identitet i kao posledica toga je udaljen sa biračkog mesta u opštini Istok u školi "Ndre Mjeda". U Mitrovici, u biračkom centru 3805B na biračkom mestu 11R u školi "Sveti Sava" u severnom delu Mitrovice, u 11 časova jedna žena je pregledala kompletan spisak potpisa tvrdeći da gleda ko je glasao, a onda je rekla da i ona želi da glasa.

U ponovnom glasanju za Istog, u biračkom centru 0621C u selu Kalićan, kontrola ultravioletnom lampom, ne sprovodi se ispravno u svim slučajevima kontrolisanjem samo jedne ruke.

Slučajevi incidenata

Dok je u drugom krugu izbora nekoliko incidenata koji su izazvali neke manje smetnje bilo u biračkom centru 0805 C u školi "Ali Krasniqi" u opštini Klina u 07:45 časova je pogodjena izvana kamenjem, oštećujući ulazna vrata. Policija je bila na licu mesta, ali počinjenici nisu identifikovani. Prijavljeno je i o slučajevima kada su neka lica glasala van glasačke kabine, u školi "Hysni Zajmi", BC 0606C, biračko mesto 04R u opštini Istok. Jedno hapšenje se desilo u Mitrovici, u biračkom centru 1101 B na biračkom mestu 01R u školi "Shaban Idrizi", gde je kod jednog lica pronađena kopija glasačkog listića, koji je uhapšen od strane policije. U biračkom centru 0401D na biračkom mestu 11R u školi "Abaz Ajeti" u opštini Gnjilane, jedno lice pomoglo je jednom biraču glasajući drugačije od njegove volje. Ovo je izazvalo smetnju glasanja zbog žalbi komisionara i stranačkih posmatrača. U Prištini, u biračkom centru 1906 E na biračkom mestu 07R na Filološkom fakultetu, biračko mesto bilo je privremeno zatvoreno nakon što je jedno lice pomoglo više od jednom biračima da glasaju.

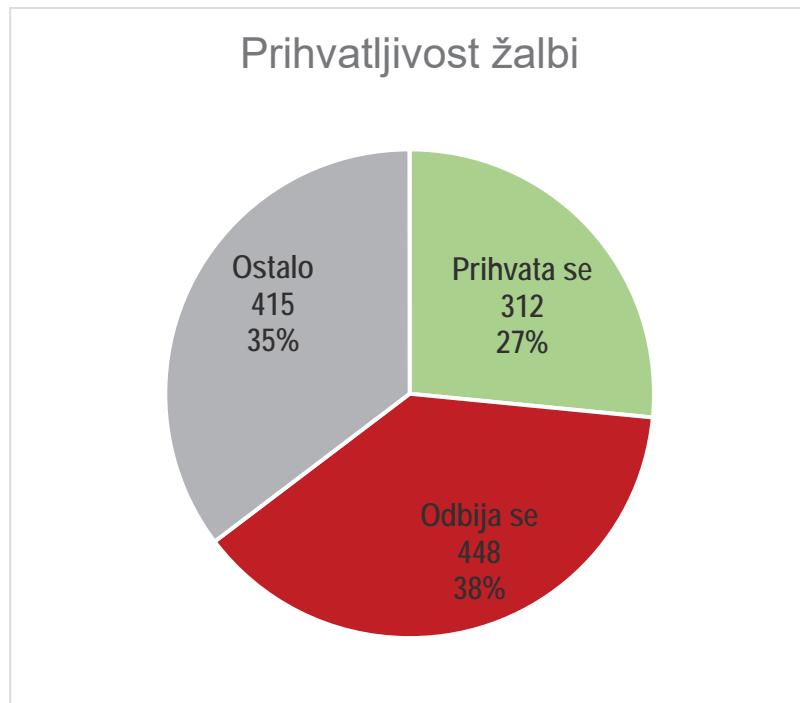
U drugom krugu glasanja u mestima sa srpskom većinom, stanovnici srpske zajednice su pozvani da ne izađu da glasaju. Takvi slučajevi su prijavljeni u opštini Vučitrn, u selima Grac i Banjske i u opštini Oblić.

VII. Izborne žalbe i odluke

Izborni panel za žalbe i predstavke

Za oba kruga izbora, Izborni panel za žalbe i predstavke je primio ukupno 1.127 žalbi i predstavki. Od tog broja, 448 ili 38% je odbijeno, 312 ili 27% je usvojeno, dok su za 415 ili 35% donete druge odluke (podnete nakon roka, nedozvoljene ili su smatrane kao povučene).

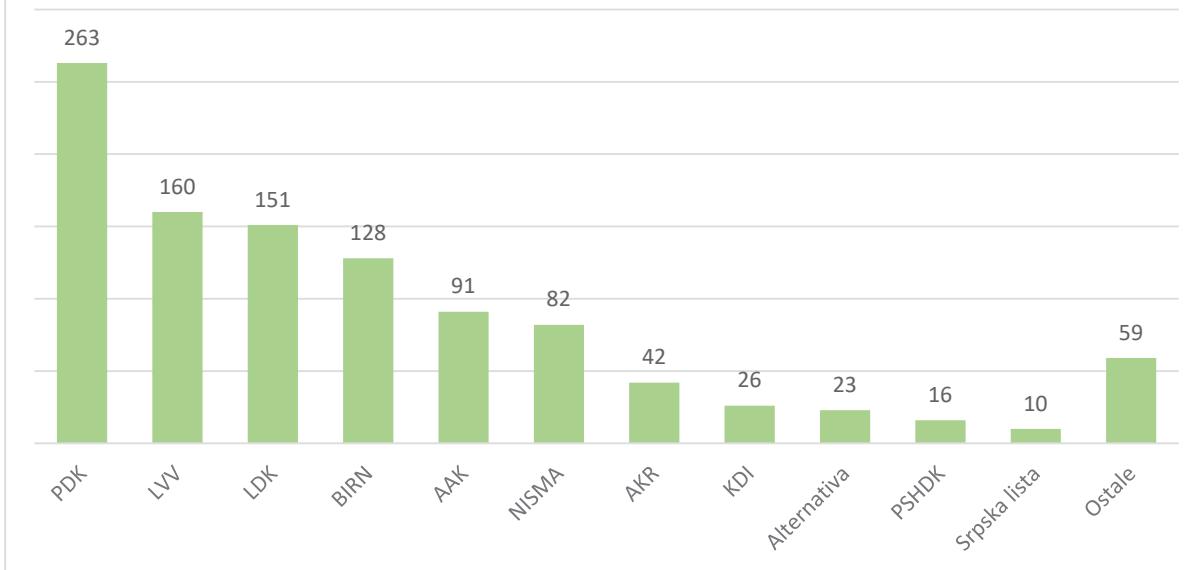
Politički subjekt koji je podneo najviše žalbi je PDK sa 263 žalbe, LVV sa 160 i LDK sa 151 žalbom, slede AAK i NISMA sa po 91, odnosno 82 žalbe. Od nevladinih organizacija, BIRN je podneo 128 žalbi i KDI 26 žalbi.

Najveći broj žalbi je podnesen protiv tela za upravljanje izborima, odnosno CIK i OBM. Dok je protiv političkih subjekata najviše žalbi podneto protiv LDK (96), LVV (56), PDK (56) i AAK (45).

Što se tiče izbornog perioda, najveći broj žalbi je podnet u trenutku kada su objavljeni konačni rezultati za Skupštine opština, odnosno podnete su 511 žalbe u ovom periodu. U stvari, veliki broj ovih žalbi je učinjen neposredno nakon zatvaranja biračkih mesta, ali su one objavljene kao prevremene, čineći da se one nagomilaju nakon konačnog objavljivanja rezultata od strane CIK. Izborna kampanja sa 223 žalbi i dan glasanja (187) su drugi periodi kada je bilo najviše žalbi. S druge strane, što se tiče opština gde je bilo najviše žalbi to je opština Prizren sa 127 žalbi, zatim opština Priština sa 110 žalbi i Uroševac sa 74 žalbe.

Žalbene strane

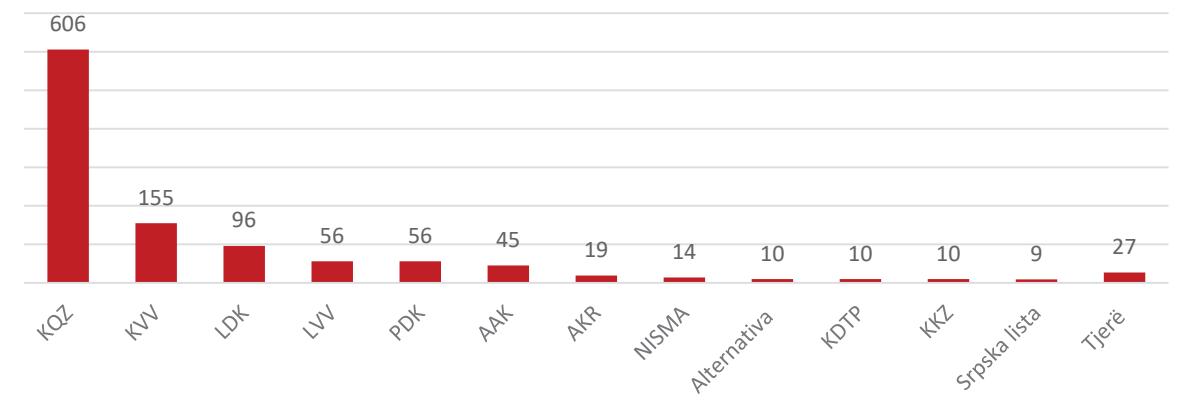
Jasno je da su najveći broj žalbi podneli kandidati za članove Skupština opština. Njihove glavne sumnje bile su da rezultat koji su predstavili OIK i, konačno CIK nije onaj stvaran za koji su oni tvrdili da su dobili na biračkim mestima. Veliki broj ovih žalbi su primljene od strane IPŽP i naloženo je ponovno prebrojavanje velikog broja glasačkih kutija od strane IPŽP-a, ali samo u vrlo malom broju slučajeva došlo je do promene rezultata, a samim tim i promene u redosledu kandidata. Ukupno je 13 slučajeva kada je dobitnik mesta u Skupštini opštine promenjen kao rezultat odluka IPŽP-a za ponovno prebrojavanje od strane CBR-a.

Najviše komentarisane odluke IPŽP-a

IPŽP je doneo niz odluka koje su podstakle debatu među izbornim akterima. Neke odluke IPŽP-a su otišle do Vrhovnog suda koji je u nekim slučajevima ukinuo prethodne odluke IPŽP-a.

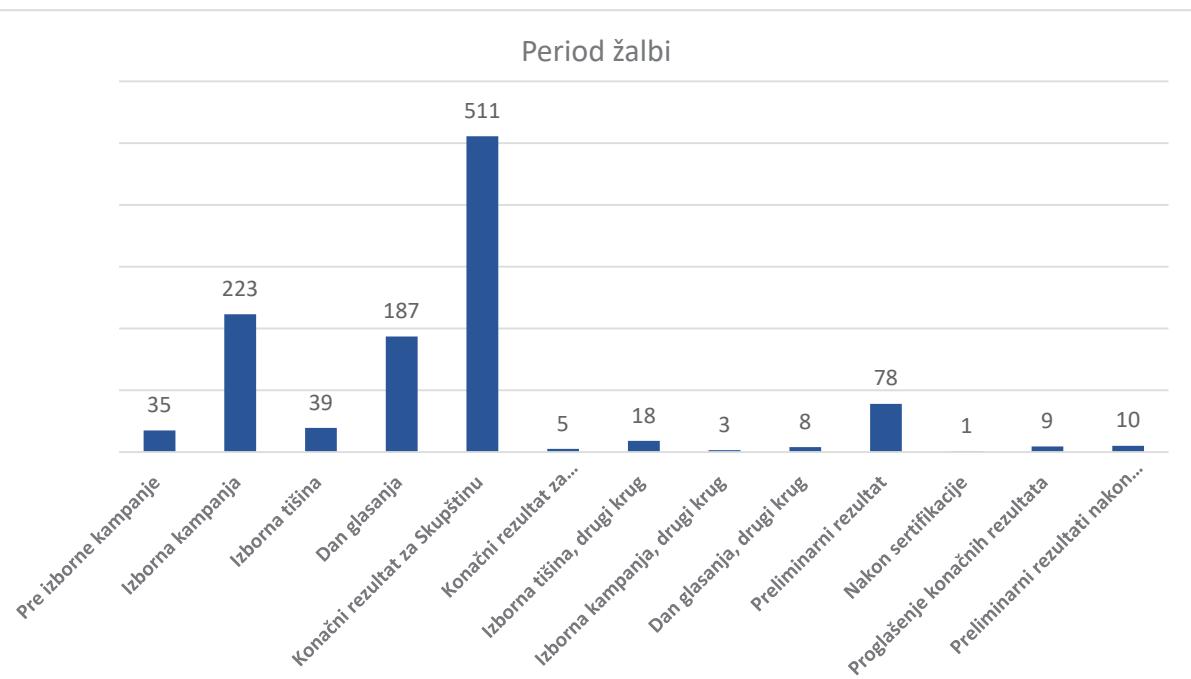
Među najviše komentarisanim odlukama IPŽP-a su one za decertifikaciju 86 kandidata koji su ušli u izbornu trku za predsednika opštine ili člana Skupštine opštine, odluka o prebrojavanju glasova u Prištini, Prizrenu, delimičnom prebrojavanju u Dragašu i Orahovcu, i o ponovnom glasanju u opštini Parteš. Još jedna vrlo komentarisana odluka IPŽP-a bila je odluka o kaznama izrečenih zbog prisustva dece u izbornim kampanjama.

Strane protiv kojih je bilo žalbi

CIK je nakon sertifikacije kandidata političkih subjekata zatražio proveru da li su isti bili kažnjeni za krivična dela u poslednje tri godine, kako to zahteva ZOI. Ovo je prvi put da je CIK zatražio takvu verifikaciju nakon devet godina od usvajanja zakona. Sudski savet Kosova je utvrdio da je u poslednje tri godine kažnjeno 87 kandidata za krivična dela, nakon čega je CIK doneo odluku o decertifikaciji ovih kandidata. IPŽP je potvrđio odluku CIK-a, ali ne i Vrhovni sud, koji je nakon žalbe tri kandidata utvrdio da je ova zakonska odredba u suprotnosti sa Ustavom. Kao posledica toga, CIK je poništio svoju odluku o decertifikaciji i omogućio svim kandidatima da se vrate izbornoj trci.

Period žalbi

Manje-više slično tome se desilo sa odlukom IPŽP-a o prebrojavanju glasova u opštinama Priština i Prizren. U početku je IPŽP odobrio žalbe PDK-a i LDK-a za prebrojavanje svih glasačkih kutija u ove dve opštine, ali je Vrhovni sud odbacio ove dve žalbe kao neosnovane. S druge strane, odluka IPŽP-a za ponovno glasanje za opštinu Istok ponovo je potvrđena od strane Vrhovnog suda, tako da je ova opština druga opština posle Parteša koja će ići na ponovno glasanje u ovim lokalnim izborima.

Dana 2. novembra 2012. godine, IPŽP je odlučio da se u opštini Parteš ponavljaju izbori za predsednika opštine u prvom krugu, jer prema IPŽP-u, radnje koje je preuzeo jedan od kandidata za predsednika opštine uticale su na birače. Ovo pitanje je takođe dostavljeno Vrhovnom sudu, koji je potvrdio odluku IPŽP-a. Kao rezultat toga, prvi krug izbora u Partešu ponovljen je u drugom krugu izbora održanih 19. novembra u drugim opštinama. S obzirom na to da je u ovoj opštini bilo samo dva kandidata, nije bilo potrebe za dodatnim krugom izbora.

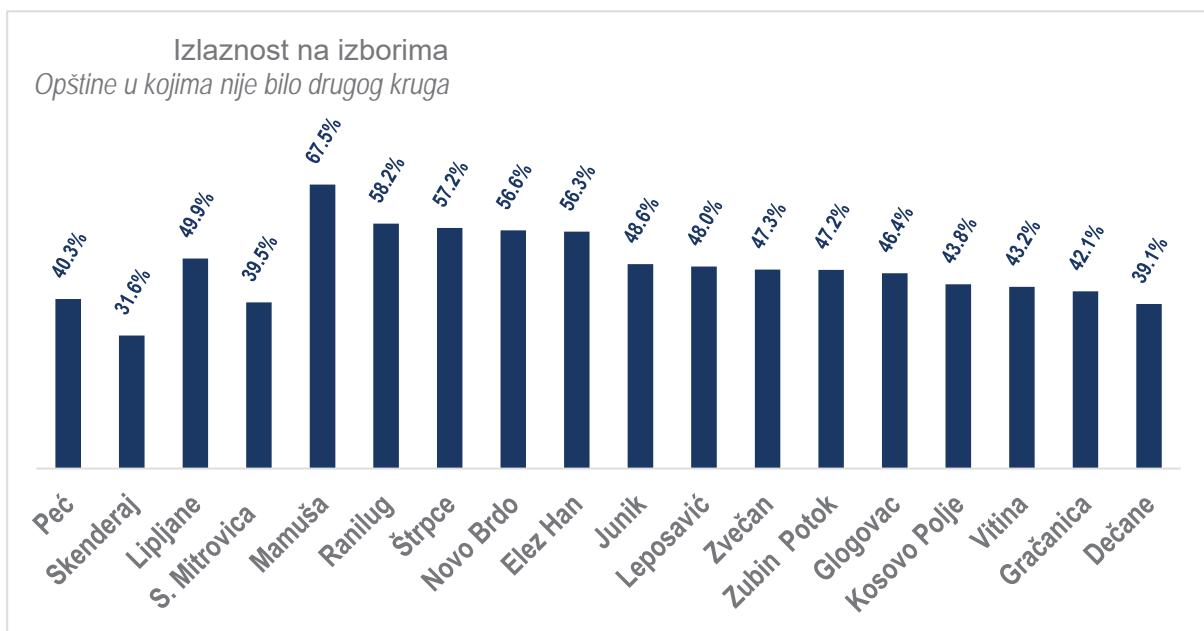
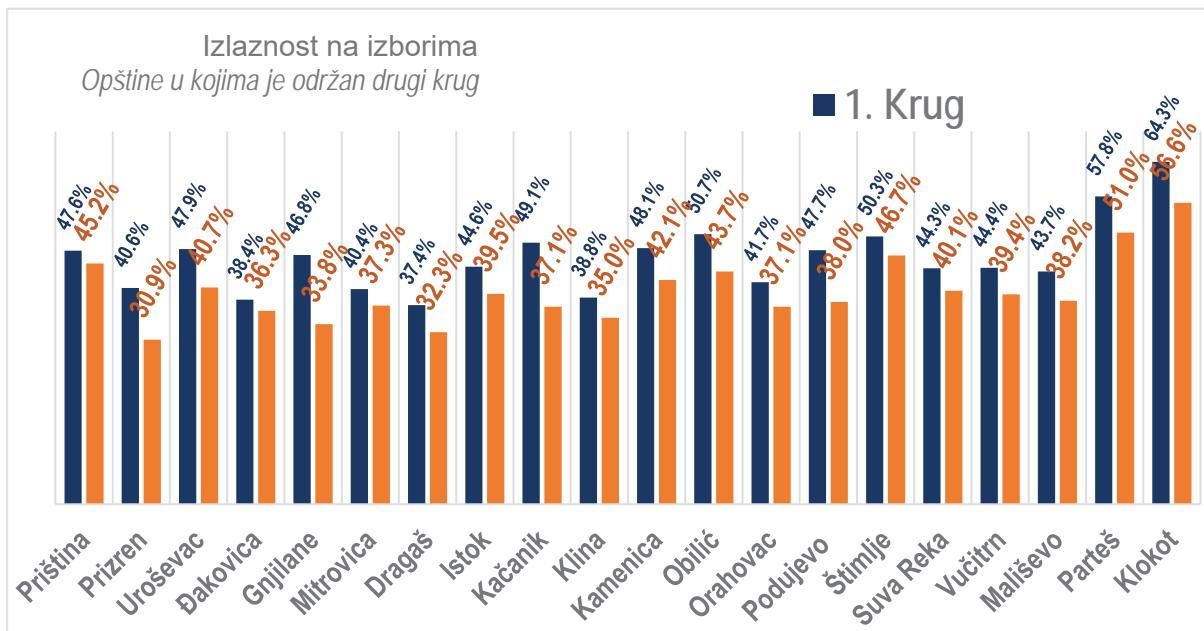
Novčane kazne protiv političkih subjekata

Što se tiče kažnjavanja, IPŽP je izrekao najviše kazni LDK-u, sa ukupno 70.300,00 €, zatim PDK-u sa 22.450,00 €, LVV-u sa 23.100,00 €, AKR-u sa 18.500,00 €, AAK-u sa 13.550,00 €, Alternativi sa 12.950,00 €, NISMA sa 2.850,00 € itd. Ukupan iznos novčanih kazni izrečenih političkim subjektima je 196.750,00 €.

KDI, kao vođa koalicije Demokratija na Delu, je IPŽP-u podneo 26 žalbi, od kojih je 21 odobreno. Visina novčanih kazni izrečenih političkim partijama iz žalbi KDI-a iznosi 12,350 €.

VIII. Učešće birača

Učešće birača na lokalnim izborima 22. oktobra bilo je veće od opštih izbora, što je trend koji konstantno prati Kosovo na izborima. Međutim, učešće 43,68% birača sa pravom glasa je niže od lokalnih izbora 2013. godine, koje je bilo 46,3%, a na lokalnim izborima 2009. godine je bilo 44,7%. Dana 22. oktobra najveći odziv na izbore je imala opština Mamuša sa 67,5% i opština Klokot sa 64,3%. Dok je najniži odziv 22. oktobra imala opština Skenderaj sa 31,6% i opština Dragaš sa 37,3%.

Odziv u drugom krugu bio je niži nego u prvom krugu u svim opštinama gde je bilo drugog kruga. U nekim opštinama čak drastično niži: u Prizrenu je odziv birača u drugom krugu bio niži za oko 10%; u Gnjilanu je u drugom krugu bio niži za 13%. U nekim opštinama kao što

su Priština i Đakovica, odziv je bio približno isti u dva kruga. Ovaj trend nije bio isti na lokalnim izborima 2013. godine.

U drugom krugu, uopšte, u područjima sa srpskom većinom, stanovnici srpske zajednice su pozvani da ne izadu na glasanje. Ovakvi slučajevi su izveštavani u opštini Vučitrn odnosno u selima Grac i Banjska i u opštini Obilić.

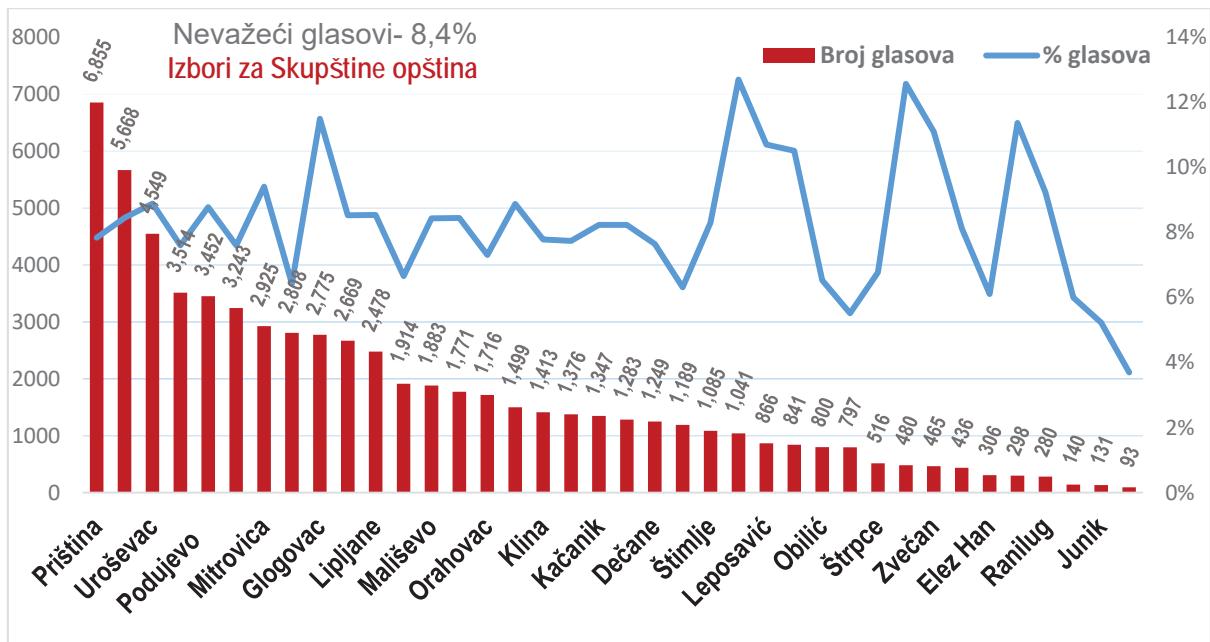
Dana 22. oktobra, do podneva odziv birača bio je 14,6%, dok 19. novembra do 12:00, samo 10,2% birača je izašlo na glasanje. Ovo pokazuje da je većina birača glasala nakon 12:00.

Nevažeći glasovi

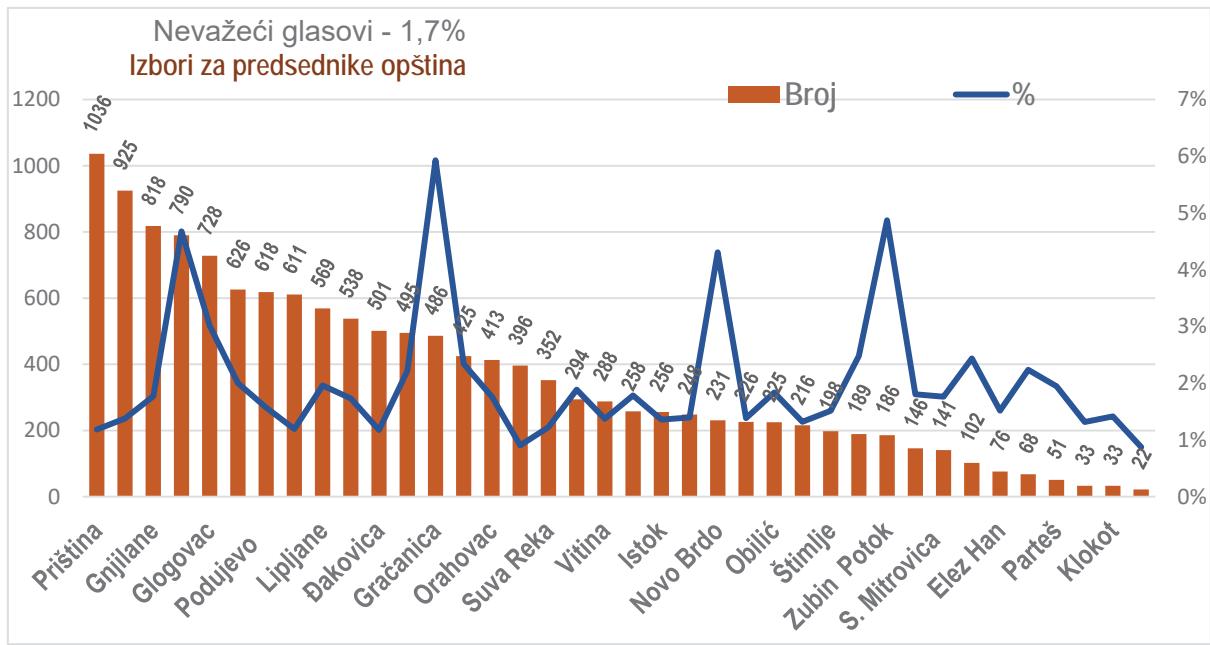
I ovog puta, nevažeći glasovi su bili problematični, naročito na izborima za skupštinske izbore, iako je ukupan nivo nevažećih glasova nešto niži nego u 2013. godini. Dok za izbore za predsednike opština, iako nivo nevažećih glasova nije bio mnogo visok, za neke opštine premašuje razliku između dva kandidata u drugom krugu.

Ukupno nevažećih glasova za članove opštinskih skupština je bilo 8,4% (u 2013. godini je bilo 8,6%). To iz razloga što je glasački listić za skupštine opštine bio komplikovaniji jer birač mora obeležiti politički subjekat i još jedan broj koji se odnosi na kandidata tog subjekta. Međutim, zbog toga što za opšte izbore glasač treba da obeležava subjekat i do pet brojeva za kandidate tog subjekta, mnogi birači mešaju popunjavanje glasačkog listića za Skupštinu opštine i Skupštinu Kosova, odnosno za opšte izbore.

Što se tiče nivoa nevažećih glasačkih listića po opštinama, najviše je bilo u opštini Gračanica, oko 13%, i u dve druge opštine sa srpskom većinom: Zubin Potok i Parteš sa skoro 12% odnosno 11%. Druga opština u kojoj su nevažeći glasovi prošli 10% bila je opština Glogovac. Dok, po broju, opština Priština je imala najveći broj nevažećih glasova, ukupno 6.855 nevažećih glasova, zatim Prizren i Uroševac, iako u odnosu na njihov broj glasača, nivo nevažećih glasova u ovim opštinama iznosio je oko 8% (vidi grafikon dole). Opštine sa najmanje nevažećim glasovima za skupštinu opštine bile su Mamuša i Junik. Sve ostale su imale više od 6% nevažećih glasova što je prilično visok nivo.

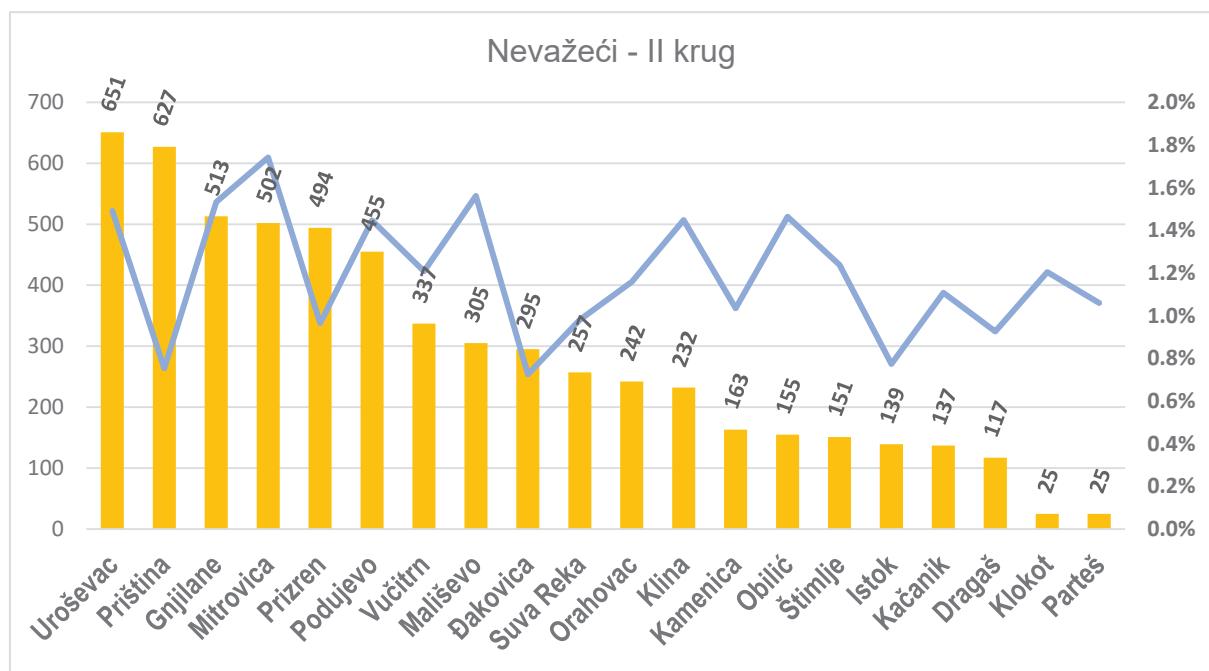

Za predsednike opština, nivo nevažećih glasova je bio manji. To je zato što glasači su trebali zabeležiti samo jednog kandidata. Na izborima 22. oktobra imali su nekoliko kandidata, dok u drugom krugu, za one opštine u kojima je bilo drugog kruga, birači su imali samo dva kandidata. Na izborima 22. oktobra, ukupni nivo nevažećih glasova za predsednike opština iznosio je 1,7%. Opština Gračanica i za predsednika opštine imala je najveći broj nevažećih glasačkih listića sa preko 6% svih glasačkih listića.

U drugom krugu, ukupan nivo nevažećih glasova bio je 1,2%. Međutim, u opštinama gde je rezultat bio bliži kao u Prištini, Prizrenu i Istoku, broj nevažećih glasačkih listića je bio veći od razlike glasova između dva kandidata (iako je u Istoku glasanje za drugi krug poništeno i

ponovljeno). Najviši nivo nevažećih glasova bio je u Mitrovici, preko 1,6%, međutim, po broju, najviše nevažećih glasova bilo je u Uroševcu (651) i u Prištini (627).

IX. Preporuke

Za izbornu reformu

- Uslovno glasanje za lokalne izbore nije potrebno i došlo je vreme da se ukine. Ovo bi učinilo da puno birača osveže svoje adrese kako bi imali glasački centar što bliže mestu stanovanja i istovremeno bi se pojednostavio proces prebrojavanja i ublažile sumnje u manipulaciju;
- Glasanje iz inostranstva putem pošte treba ukinuti jer se lako zloupotrebljava a manipulanti se teško identifikuju. Ovo glasanje može biti zamjenjeno glasanjem u konzularnim misijama i ambasadama Kosova. Ukinanje ovog glasanja bi pojednostavilo proces prebrojavanja i smanjilo mogućnosti zloupotrebe;
- Zakon o lokalnim izborima treba da razjasni šta se može preduzeti u slučaju tesnih rezultata za predsednike opština. Treba razmotriti mogućnost da ako je rezultat manji od 1%, onda se izvrši prebrojavanje zbog značajnog broja nevažećih glasačkih listića, posebno u slučajevima kada je broj nevažećih glasačkih listića veći od razlike između kandidata;
- Treba razjasniti zakonodavstvo u vezi sa sertifikacijom kandidata sa krivičnim delima u prošlosti, jer je odluka CIK-a koja je bila u skladu sa zakonom o izborima odbačena od strane Vrhovnog suda;
- Revizija troškova kampanje da se blagovremeno i redovno izvrši jer politički subjekti nisu transparentni u ovim troškovima. Odgovornost izbora spoljnih revizora treba ukinuti iz Skupštine i vratiti je CIK-u.

Za Centralnu izbornu komisiju

- Nevažeći glasovi za Skupštine opština su i dalje visoki naročito u pojedinim opštinama. Kampanja za informisanje birača trebalo bi da se zasniva na preliminarnoj anketi sa biračima i temeljnim istraživanjima kako bi se ciljala i prilagodila grupama kojima su najviše potrebne te informacije, kao što su mladi birači i žene. CIK bi trebalo fokusirati informativnu kampanju u popunjavanje glasačkih listića izbora koje organizuje, kako bi se sprečio visok nivo nevažećih glasačkih listića i da istu fokusira na mehanizme žalbi i pritužbi što bi građane učinio više informisanim o obezbeđivanju pravilnog izbornog procesa;
- Članovi odbora biračkih mesta trebali bi biti sertifikovani za svoje obuke jer na nekim biračkim mestima je primećeno da članovi biračkih odbora nisu bili dobro ili uopšte obučeni. Ovde se mogu naglasiti slučajevi dozvoljavanja glasanja uz nepravilnu pomoć na nekim biračkim mestima, slučajevi porodičnog glasanja i dozvoljavanje propagande partija na biračkom mestu. U tom smislu, CIK bi trebao da razmotri mogućnost uspostavljanja Centra za obuku kako bi se obezbedile redovne obuke za članove biračkih odbora, posmatrače političkih partija, studente i nove birače o važnosti učešća na izborima;

Za Opštinske izborne komisije

- Trebalo bi da se održe redovni formalni sastanci tokom celog izbornog procesa, kako bi se razgovaralo o organizacionim pitanjima kako je predviđeno zakonom i da se odluke službeno donose;
- Moraju izlaziti na teren pre dana izbora i zabeležiti sve materijale kampanje (bilborde i postere) u krugu prečnika 100 metara od glasačkog centra i podsetiti političke subjekte da povuku materijal 24 sata pre početka procesa glasanja. Kako pokazuju naši podaci sa izbornog dana, 4,5% biračkih mesta imalo je izbornu propagandu u prečniku od 100 metara;
- Da učine veće napore za edukaciju birača i čišćenje liste birača, naročito izvan perioda izbornog procesa;
- Da budu aktivnije u identifikaciji postavljanja materijala za izbornu kampanju na javnim prostorima.

Za članove odbora biračkih mesta

- Članovi OBM-a ne bi trebalo da tolerišu glasanje uz nepravilnu pomoć, a ako se to dešava i nakon njihove primedbe, oni bi trebali pozvati organe reda i zakona (to se desilo u nekim slučajevima, ali bi trebalo biti konsistentnije);
- Trebaju posvetiti veću pažnju uklanjanju i sprečavanju partijskih propagandnih materijala na biračkim mestima.

PËRKRAHUR NGA:

An EU funded project managed by the
European Union Office in Kosovo

USAID
NGA POPULLI AMERIKAN
OD AMERICKOG NARODA

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Cooperation Office Kosovo

DANIDA | INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION

Stabilitätspakt für Südosteuropa
Gefördert durch Deutschland
Stability Pact for South Eastern Europe
Sponsored by Germany